

Krzysztof Izak

Radykalny islam na Bałkanach źródłem konfliktów społecznych i terrorystycznego zagrożenia dla Europy

W krajach bałkańskich od dwóch dekad obserwuje się zjawisko islamskiej radykalizacji społeczeństwa. Oprócz Bośni i Hercegowiny (dalej: BiH), Albanii i Kosowa, które są zdominowane przez ludność muzułmańską, praktycznie w każdym kraju na Bałkanach wyznawcy islamu stanowią duże liczebnie mniejszości. Następujące po sobie konflikty na terenie byłej Jugosławii (w BiH w latach 1992–1995, w Kosowie w latach 1996–1999 i w Macedonii w 2001 r.) pogłębiły i utrwaliły etniczne podziały, uaktywniły siły nacjonalistyczne i radykalizowały ruchy religijne. Duży wpływ na rozwój religijnego radykalizmu mieli ochotnicy z krajów arabskich, którzy w liczbie kilku tysięcy uczestniczyli w wojnie domowej na terenie BiH. Wśród nich było wielu mudżahedinów biorących udział w walkach z radzieckimi wojskami podczas okupacji Afganistanu w latach 1980–1989. Konflikty zbrojne w BiH, a potem w Kosowie, były nowym doświadczeniem dla miejscowych młodych muzułmanów, których poglądy konfrontowały się z tradycją bałkańskiego umiarkowanego islamu i zlaicyzowaną większością muzułmanów. Wzrastało wśród nich poczucie więzi ze światem muzułmańskim, a radykalny islam trafiał do świadomości wielu mieszkańców. Na Bałkanach z powodzeniem jest propagowany konserwatywny islam z Arabii Saudyjskiej. Aktywne są również muzułmańskie organizacje charytatywne i mimo że część z nich została zdelegalizowana po 11 września 2001 r. w związku z oskarżeniem o wspieranie terroryzmu lub zatrudnianie islamskich ekstremistów, to funkcjonują one pod zmienionymi nazwami lub jako instytucje finansowe.

Radykalizacja bośniackich muzułmanów

Wahhabicka ideologia zaczęła przenikać na Bałkany pod koniec lat 80. XX wieku¹, co było związane z ukończeniem studiów religijnych w Arabii Saudyjskiej przez wielu Bośniaków i ich powrotem do domu. Jednak już Alija Izetbegović, późniejszy pierwszy prezydent niepodległej BiH, w swojej deklaracji ogłoszonej na początku lat 70. XX wieku opowiadał się za powstaniem państwa islamskiego. Twierdził, że prawdziwy islam nie może istnieć w warunkach laickości. Islam bośniacki, uważany za prawdziwie postępowy i europejski, oficjalnie uznający zasady świeckości państwa, powoli zmieniał

¹ Wahhabizm jest skrajnie dogmatyczną, purytańską odmianą islamu i jednocześnie systemem społeczno-politycznym, który narodził się w XVIII wieku w Arabii Saudyjskiej. Nazwa pochodzi od teologa Muhammada ibn Abd al-Wahhaba (1703–1792), szerzącego idee reformy islamu na gruncie szkoły hanbalickiej. Potępiał on mistycyzm, wszelkie obce wpływy, kult świętych, pielgrzymki do ich grobów, używanie różańca, tańce, śpiewy i rozluźnienie obyczajów. Naukę wahhabitów można sprowadzić do dwóch idei: *rububijji*, czyli absolutnego panowania Boga, które powinno zostać zaprowadzone na całej kuli ziemskiej, i *uluhiyyi* – ścisłego monoteizmu, łącznie z zakazem oddawania czci istotom ludzkim, także świętym. Wahhabizm uczy, że muzułmanie muszą wrócić do czystego islamu, praktykowanego przed wiekami, zanim „fałszywe” nauczanie i wpływy z Zachodu przyniosły zepsucie. Według tej nauki obowiązkiem muzułmanina jest walka z chrześcijanami, Żydami i innymi muzułmanami, którzy nie są wystarczająco pobożni. Obowiązkiem każdego muzułmanina jest przede wszystkim walka o ustanowienie państwa muzułmańskiego, w którym obowiązuje surowe prawo islamskie.

swój wizerunek. Podczas wojny w BiH w latach 1992–1995 wahhabizm stał się popularną wśród miejscowych muzułmanów ideologią, trafiając na podatny grunt. Czynnikiem sprzyjającym rozpowszechnianiu się wahhabizmu była obecność arabskich mudżahedinów, którzy po wstąpieniu do armii BiH utworzyli własną jednostkę El-Mudżahid. Prowadzili także misyjną działalność wśród miejscowych muzułmanów². Aby zyskać zwolenników, rozdzielali żywność i ubrania wśród muzułmańskiej ludności. Na kontrolowanych przez siebie terenach mudżahedini zmuszali też ludność cywilną do życia według zasad szariatu. Jednym z najbardziej wpływowych wahhabickich ideologów był ostatni przywódca religijny El-Mudżahid – Imad al-Misri (Masri), członek ścisłego kierownictwa Dżama'a al-Islamijja fi Misr (Egipskiej Grupy Islamskiej)³. Po wojnie wielu arabskich ochotników pozostało w BiH i założyło rodziny z Bośniaczkami. Przyłączyło się do nich wielu miejscowych radykałów, którzy wraz z nimi brali udział w walkach. Ideę wahhabizmu propagowali również pracownicy organizacji pomocowych, oficjalnie zarejestrowanych w BiH. Obecnie liczbę wahhabitów w tym kraju ocenia się na 3 tys., a rzeszę ich sympatyków na około 50 tys. (tj. 3 proc. ludności muzułmańskiej). Mimo nie tak wielkiej liczby zwolenników, ich ruch się rozszerza, są bowiem dobrze zorganizowani, wytrwali, a do tego agresywni. Wahhabici zrzeszają się luźno w organizacji Vehabija, której członkowie są łatwo rozpoznawalni na ulicach (noszą długie brody i tradycyjne stroje)⁴.

Bośniaccy wahhabici otwarcie współpracują z Arabią Saudyjską. Podejrzewa się, że saudyjskie fundusze pomogły w przekupieniu 17 bośniackich urzędników emigracyjnych, którzy zostali aresztowani w 2004 r. za nielegalne wydawanie paszportów cudzoziemcom. W tym czasie policja przeprowadziła również akcje poszukiwania broni i materiałów wybuchowych, ale bez rezultatów. Przeszukano też siedzibę fundacji Al-Haramajn wa al-Masdzhid al-Aksa Charity Foundation (Fundacja Dwóch Świętych Miejs i Meczetu Al-Aksa), będącej agendą Ar-Rabita al-Alam al-Islami (Liga Świa-

² Jednostka El-Mudżahid powstała w sierpniu 1992 r. Jej obozy szkoleniowe i bazy znajdowały się w Żelazno Polje k. Zepce, Podbrzeje na przedmieściach Zenicy, Mehuriczi koło Busovaczy, Teszanj i Konjic. *Bosnian mujahideen*, [online]. <http://en.wikipedia.org> [dostęp: 29 IV 2008]; X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu*, Warszawa 2011, Dialog, s. 105–107. O wojnie w Bośni i Hercegowinie w latach 1992–1995 oraz jej następstwach pisze Marek Waldenberg w książce pt. *Rozbicie Jugosławii. Jugosłowiańskie lustro międzynarodowej polityki*, Warszawa 2005, Scholar, s. 148–217, 468–477.

³ W wydanej w 1993 r. w Zenicy książce Imad al-Misri stwierdził, że zadaniem mudżahedinów jest nie tylko walka z „niewiernymi”, lecz także oczyszczenie z dogmatycznych błędów heretyckiego, „miękkiego”, bośniackiego islamu oraz prowadzenie akcji misyjnych wśród miejscowych muzułmanów, którzy odeszli od religii. Ich wojenne cierpienia uznał za boską karę za grzech laicyzacji. Zaatakował on jednocześnie osmańską tradycję wspólnego życia różnych grup etnicznych i wyznaniowych, hanaficką szkołę prawną oraz szeroko praktykowany w BiH mistycyzm muzułmański. Potępił też demokrację jako wymysł szatana. Książka Imada al-Misri została wydana przez kuwejckie Stowarzyszenie Odrodzenia Dziedzictwa Islamu (Revival of Islamic Heritage Association – RIHA), które w lipcu 1994 r. utworzyło w Zenicy Islamskie Centrum Bałkańskie. Organizacja uzależniała udzielanie pomocy Bośniakom od akceptacji fundamentalistycznego wahhabickiego islamu i odrzucenia tradycji hanafickiej. A. Balcer, *Polityczny islam w Bośni oraz jego związki z Bliskim Wschodem i muzułmańskim terroryzmem*, w: *Islam a terroryzm*, A. Parzymies (red.), Warszawa 2003, Dialog, s. 217–218; N.H., *Imad el-Misri, šejh i hafiz, nakon punih sedam godina pušten iz zatvora*, [online], „BH Muslim Monitor” z 5 sierpnia 2008 r., <http://bhmuslimmonitor.info/ba> [dostęp: 21 VIII 2008].

⁴ Mężczyźni noszą szerokie spodnie o skróconych i zwężonych nogawkach, *galabije* (rodzaj tuniki) i *tadije* (płytkie obcisłe czapeczki, najczęściej białego koloru). Zimą na ten ubiór narzucają kurtki. Kobiety noszą *hidżaby* (chusty) i *abaje* (długie, sięgające kostek płaszcze). Wiele spostrzeżeń odnoszących się do życia codziennego wahhabitów na Bałkanach oraz wydarzeń z nimi związanych zostało odnotowanych przez autora niniejszego artykułu podczas pobytu w Bośni i Hercegowinie.

ta Muzułmańskiego)⁵, gdzie znaleziono antyżydowskie i antyamerykańskie materiały propagandowe. Kiedy odkryto powiązania fundacji z Al-Kaidą, władze amerykańskie i saudyjskie zamknęły 11 jej oddziałów na całym świecie. Na takiej samej podstawie w BiH zdelegalizowano m.in. dwie inne organizacje charytatywne: Al-Furkan i Taiba International. Po zamknięciu jednych fundacji, wahhabici jednak zakładają nowe⁶.

Istnieją obawy, że grupom terrorystycznym udaje się w środowisku wahhabitów rekrutować tzw. białych mudżahedinów, którym będzie łatwiej przeprowadzać zamachy w krajach Europy. W październiku 2005 r. zlikwidowano niewielką komórkę miejscowych terrorystów, którzy dysponowali bronią i materiałami wybuchowymi i planowali przeprowadzenie zamachu na bazę Sił Unii Europejskiej (EUFOR) w Sarajewie. Ich przywódcą był Mirsad Bektaszević alias Maximus – Bośniak ze szwedzkim obywatelstwem, który rekrutował zwolenników w Danii oraz Wielkiej Brytanii, a także utrzymywał łączność z komórką terrorystyczną w Kanadzie. Według FBI jeden z londyńskich kontaktów Bektaszevicia współpracował z ekstremistami w Atlancie. Wszyscy członkowie komórki zostali aresztowani⁷. W marcu 2008 r. aresztowano kolejnych pięciu podejrzanych, jednak wkrótce zostali oni zwolnieni. Ustalono, że utrzymywali kontakty z radykalnym imamem Muhammadem Porczą z Wiednia⁸.

Wahhabici z BiH nie uznają autorytetu Mustafy efendiego Cericia i jego zwierzchnictwa duchowego nad bośniackimi muzułmanami. Pozwolili mu wejść do sarajewskiego meczetu króla Fahda, który uważają za swoją twierdzę, ale nie mógł on tam odmówić modlitwy.

Wahhabici skupiają wokół siebie coraz więcej uczniów szkół średnich i studentów, którzy są ich ideowym zapleczem. Starają się przejmować siłą meczety na terenie BiH i wypędzić z nich muzułmanów wyznających tradycyjny islam. W prowadzonych przez nich szkołach koranicznych dziewczynki są odizolowane od chłopców, a ci, którzy okazują się nieprawomyślni, są opluwani, poniżani i bici. Nowo pozyskanych zwolenników kieruje się na kursy prawa *szariatu*, trwające od dwóch do trzech tygodni, a następnie posyła się ich pomiędzy ludzi, aby szerzyli „prawdziwy islam”⁹.

Bośniaccy wahhabici prowadzą działalność sprzeczną z interesami Wspólnoty Muzułmańskiej (Islamska zajednica – IZ). Głosząc hasła odnowy moralnej zgodnie z ortodoksyjną, purytańską doktryną, od lat wywołują konflikty z miejscowymi muzułmanami. Według niektórych opinii mają powiązania ze służbami wywiadowczymi kilku

⁵ Al-Haramajn jest organizacją charytatywną działającą w większości krajów muzułmańskich oraz w Europie i USA. W 2003 r. Departament Stanu USA uznał ją za organizację wspierającą terroryzm i związaną z Osamą bin Ladenem. Zob. J. Elsässer, *Jak dżihad przybył do Europy. Wojownicy Boga i tajne służby na Bałkanach*, Muza, Warszawa 2007, s. 179–183.

⁶ Więcej na temat aktywności muzułmańskich organizacji charytatywnych w BiH i islamizacji tego kraju zob. G. Kepel, *Święta wojna. Ekspansja i upadek fundamentalizmu muzułmańskiego*, Warszawa 2003, Dialog, s. 241–258; S. Marchand, *Arabia Saudyjska. Zagrożenie*, Warszawa 2004, Dialog, s. 62–66; *Islam a terroryzm*, A. Parzymies (red.), Warszawa 2003, Dialog, s. 201–233; *Muzułmanie w Europie*, A. Parzymies (red.), Warszawa 2005, Dialog, s. 159–163.

⁷ W styczniu 2007 r. sąd w Sarajewie wydał wyrok na grupę Mirsada Bektaszevicia, który został skazany na 15 lat więzienia. Turka Abdulkarima Cesura skazano na karę 13 lat pozbawienia wolności, Bajro Ikanowicia na 8 lat, a Senada Hasanowicia na 2,5 roku więzienia. Za: A. Skieterska, *Nie każdy wahhabita jest terrorystą*, „Gazeta Wyborcza” z 24 kwietnia 2008 r.; więcej informacji o Mirsadzie Bektaszevicu zob. <http://en.wikipedia.org> [dostęp: 10 I 2013].

⁸ M.J. Chodakiewicz, *Islam na Bałkanach*, „Tygodnik Solidarność” z 15 września 2009 r.; *Aresztowano pięciu domniemanych terrorystów*, za: PAP, „Biuletyn Prasowy ABW” z 25 marca 2008 r., dział: *Terroryzm*.

⁹ G. Berić, *Czy Bośni grozi konflikt religijny*, [online], <http://forum.gazeta.pl> [dostęp: 6 III 2007]; więcej informacji o Mustafie Cericiu, zob., <http://de.wikipedia.org> [dostęp: 10 I 2013], <http://en.wikipedia.org> [dostęp: 10 I 2013].

państw muzułmańskich, szczególnie Arabii Saudyjskiej. Negują tradycyjne pojmowanie i praktykowanie islamu przez bośniackich muzułmanów. Do osób, które nie przyjmują ich sposobu myślenia, odnoszą się z pogardą i agresją. Poczucie ich własnej wyższości wynika z przekonania, że jedynie ich doktryna jest prawdziwa. Otwarcie krytykują bośniacki islam za laicyzację (*ilhad*), odejście od źródeł i zaśmieszenie ich grzesznymi innowacjami (*bida*) lub wręcz herezję (*zandaka*) i apostazję (*ridda*). Sami tworzą skrajnie konserwatywne i zamknięte środowisko. Charakteryzuje ich ślepa wiara i fanatyczna religijność oparta na jednostronnej interpretacji *Koranu*. Prowadzą życie, którego podstawą są zmitologizowane wzorce nawiązujące do czasów proroka Muhammada i pierwszego pokolenia muzułmanów. Odrzucają cywilizację europejską, ale jednocześnie wybiórczo podchodzą do jej osiągnięć, wykorzystując niektóre zdobycze techniki¹⁰.

Podczas prób narzucania lokalnym społecznościom muzułmańskiej ideologii wahhabici są często sprawcami aktów wandalizmu i przemocy. W lutym 2007 r., gdy radykałowie próbowali opanować meczet Królewski (Careva džamija) na Starym Mieście w Sarajewie, doszło do eskalacji konfliktu i musiała interweniować policja. Podobne wydarzenia miały miejsce w prowincji Sandżak – wahhabici wykazywali najpierw nieposłuszeństwo, domagając się zmiany *imama* prowadzącego modlitwy w centralnym meczecie Arapa w Novi Pazar, a następnie dokonali zbrojnego napadu na wiernych zgromadzonych w świątyni¹¹.

Konflikty pomiędzy wahhabitami a innymi muzułmanami oraz próby zajęcia meczetów przez islamskich radykałów nasiliły się od końca 2006 r. w całej BiH, Sandżaku i Czarnogórze. Notowano przypadki dewastacji meczetów i pobic *imamów*, a wierni ze strachu przed agresją nie uczestniczyli w modlitwach. W miejscowości Barczicz k. Kalesija wahhabici zajęli budynek muzułmańskiej biblioteki i religijnej szkoły nauczania podstawowego (*mejtef*). Obiektem słownej agresji stały się miejscowe kobiety, do których wahhabici odnoszą się ze szczególną nienawiścią za to, że nie zasłaniają twarzy i słuchają muzyki. Nazywane są prostytutkami, ponieważ ich związki małżeńskie nie zostały zawarte zgodnie z *szariatem*. W miejscowości Gornja Maocza, w której po wojnie domowej osiedliło się wielu arabskich mudżahedinów, budując zamkniętą społeczność, radykałowie utworzyli nielegalną szkołę podstawową z jordańskim systemem nauczania. Dzieci rozdzielono według płci, nie prowadzi się lekcji muzyki, wychowania plastycznego i fizycznego, ogranicza się też naukę biologii¹². Aktywność wahhabitów stała się dokuczliwa również dla niepraktykujących mieszkańców Sarajewa, którzy są prześladowani przez nielegalne patrole, uzurpujące sobie nazwę i uprawnienia policji religijnej, ścigające zakochane, całujące się w miejscach publicznych pary.

Wahhabici żyją w małych, ściśle powiązanych z sobą wspólnotach, które, jak się wydaje, na trwałe wpisały się w miejscowe tło społeczno-religijne. Wspólnoty te same ustanowiły sobie terytoria do zamieszkania, osiedlając się głównie w Sarajewie, w pobliżu Muzułmańskiego Ośrodka Kulturalnego Króla Fahda i jego meczetu, obiektów, które są dla nich duchowym zapleczem. Wspólnoty wahhabickie koncentrują się również w kilku innych rejonach w środkowej Bośni, jak: Tuzla, Travnik, Zenica, Maocza, Boczinja, Sutjeska i Osmacza; w Kantonie nr 1 (Sanski Most, Cazin,

¹⁰ W. Mayer, *Piąta kolumna Proroka*, „Forum” 2009, nr 11, s. 30–33.

¹¹ *Radykałowie islamscy w Bośni*, [online], <http://religiapokoju.blox.pl> [dostęp 14 XI 2007].

¹² Powołana komisja ministerialna podczas wizyty na miejscu stwierdziła jedynie, że budynek nie spełnia warunków do prowadzenia zajęć szkolnych, natomiast nie podjęła odpowiednich działań zmierzających do zamknięcia obiektu, w którym kontynuowano nauczanie w duchu muzułmańskiego radykalizmu.

Bihać, Bosanska Krupa); w Sarajewie i jego okolicach (Dobrinja, Ilidža, Buca Potok, Hadžici, Visoko); w kilku miastach nad Neretwą (Konjic, Jablanica, Mostar) oraz w rejonie Brezko¹³.

Charyzmatycznym przywódcą bośniackich wahhabitów, ich ideologiem i kaznodzieją był zmarły w marcu 2007 r. Jusuf Barzić¹⁴. Obecnie przywódcami wahhabitów są Husin Imad alias Abu Hamza (Syryjczyk z bośniackim obywatelstwem) i Karraj Kemal bin Ali alias Abu Hamza (naturalizowany Tunezyjczyk), który za udział w wojnie 1992–1995 został odznaczony Orderem Złotej Lili. Obaj przywódcy domagają się wprowadzenia *szariatu*, twierdząc, że *na ziemi Allaha powinno panować prawo Allaha*. Karraj Kemal jako bohater wojenny cieszy się również dużym poważaniem w szerokich kręgach młodzieży muzułmańskiej, byłych mudżahedinów i weteranów Armii Republiki BiH.

Głównym centrum wahhabizmu odpowiedzialnym za działalność ich członków w BiH jest jedna z bośniacko-muzułmańskich wspólnot mieszkająca w Wiedniu, kierowana przez Muhammada Porczę. Wśród przedstawicieli wahhabizmu w Wiedniu należy też wymienić Nedżada Balkana. Przywódcy wahhabitów w Austrii utrzymują kontakty z przywódcami wspólnot w BiH: Nusretem Imamoviciem, przewodniczącym wahhabickiej wspólnoty w Gornjej Maoczy, i Bilalem Bosniciem – stojącym na czele radykałów w Bihaciu. Wśród bośniackich wahhabitów aktywnie działa ruch Poziv u Raj (Wezwanie do Raju), którego celem jest m.in. wychowanie dzieci w duchu radykalnego islamu¹⁵.

W Gornjej Maoczy Imamović wprowadził *szariat* i zaangażował się w działalność propagandową prowadzoną przez Internet. Był autorem tekstów publikowanych na radykalnych portalach: www.stazomislama.com i www.putvjerinka.com, na których oprócz kwestii religijnych i tradycyjnej islamskiej obyczajowości są publikowane materiały dotyczące prowadzenia dżihadu. W filmach emitowanych na stronach internetowych Imamović wychwalał Al-Kaidę oraz zachęcał wiernych do wstępowania w szeregi ekstremistycznych organizacji lub udzielania im pomocy finansowej. Na początku 2012 r. na krótko został aresztowany pod zarzutem szerzenia nienawiści religijnej, nielegalnego posiadania broni, głoszenia propagandy wymierzonej przeciwko konstytucyjnym organom państwa i nawoływania do przemocy. Był również podejrzewany o współudział w zamachu na ambasadę USA w Sarajewie. Po przesłuchaniu zwolniono go z aresztu. W pierwszą rocznicę śmierci Osamy bin Ladena (2 maja 2012 r.) wygłosił specjalne oświadczenie, w którym podkreślił, że wbrew oczekiwaniom USA i Europy Al-Kaida umocniła swoją pozycję, a jej wpływy rozszerzają się na państwa objęte „arabską wiosną”.

Również Bilal Bosnić stał się jednym z najbardziej znanych bośniackich propagandystów. Nawoływał muzułmanów w Europie do wyjazdu na wojnę w Iraku i poświęcenia swojego życia dla Allaha. W 2011 r. publicznie opłakiwał Osamę bin Ladena i wzywał wiernych do zemsty oraz do dżihadu przeciwko USA i Europie Zachodniej. Swoje poglądy wygłasza również podczas spotkań z muzułmanami

¹³ M.J. Chodkiewicz, *Islam na Balkanach...*

¹⁴ Jusuf Barzić był absolwentem teologii muzułmańskiej Uniwersytetu Muzułmańskiego w Medynie. Zginął w wypadku drogowym koło Tuzli. W jego pogrzebie wzięło udział ponad 3000 wahhabitów i ich sympatyków, w tym delegacja przedstawicieli tego radykalnego nurtu islamu z Austrii. *Death of Bosnian Vehabities Leader*, [online], „WAVE. International Youth Web Magazine” 2007, nr 6, <http://www.wavemagazine.net> [dostęp: 5 V 2007].

¹⁵ A. Ceresnjes, R. Green, *The Global Jihad Movement in Bosnia – A Time Bomb in the Heart of Europe*, [online], „MEMRI” z 22 czerwca 2012 r., <http://www.memri.org> [dostęp: 7 VII 2012].

w krajach europejskich, co przyczynia się do zacieśnienia więzi z radykalnymi islamskimi środowiskami. Jego spotkania i seminaria w meczetach i centrach islamu na Bałkanach i w Europie Zachodniej są nagrywane, a następnie zamieszczane w internecie¹⁶.

Rozprzestrzenianie się wahhabickiej ideologii musi budzić obawy. Władze w BiH w lutym 2006 r. powołały specjalną komisję do zbadania przyznanych po wojnie praw arabskim mudżahedinom¹⁷. Miała ona rozpatrzyć przypadki naturalizowania około 1500 osób. W wyniku prac komisji obywatelstwa BiH pozbawiono 367 radykałów. Wśród nich znalazł się Husin Imad, uważany powszechnie za jednego z przywódców bośniackich wahhabitów¹⁸. Ich deportacji sprzeciwiło się jednak wielu Bośniaków. W 2006 r. w Sarajewie doszło do zamieszek, gdy policja podjęła próbę deportacji sześciu Arabów, w tym pięciu posiadających już bośniackie obywatelstwo. Wydaje się także, że miejscowe władze coraz mniej aktywnie podchodziły do egzekwowania wyroków ekstradycji¹⁹.

Z bośniackimi wahhabitami sympatyzuje Aktivna Islamska Omladina – AIO, (Aktywna Młodzież Muzułmańska). Idea utworzenia tej organizacji zrodziła się wiosną 1995 r. wśród młodych bośniackich bojowników jednostki, którą tworzyli głównie ochotnicy z krajów arabskich, walczący m.in. w El-Mudżahid. Służył w niej Nezim Haradžić, uważany za twórcę AIO. Haradžić w latach 90. XX wieku regularnie podróżował do Arabii Saudyjskiej. W wydanym w 1995 r. manifestcie AIO napisano m.in.: *Celem jest założenie islamskiego państwa w Bośni i Hercegowinie, które będzie oparte wyłącznie na zasadach szariatu, a najlepszym jego wzorem jest Arabia Saudyjska. Aby można było osiągnąć ten cel, trzeba zmienić system szkolny w BiH*²⁰.

Aktywna Młodzież Muzułmańska jest największą organizacją islamską w BiH. Początkowo działała w środkowej części kraju. Siedzibą naczelných władz ugrupowania stała się Zenica, a biura oddziałów i rad znajdują się w Sarajewie, Visoko, Zavidovici, Travniku i Bugojno. Niedługo potem powołano kolejne rady w pozostałych częściach kraju: w Tuzli, Velikej Kladusy, Mostarze, Malaju i Teszanj. Wszystkie tworzyły strukturę operacyjną odpowiedzialną za pracę w terenie. Organizacją kierowała Rada Centralna na czele z przewodniczącym AIO. W skład Rady Centralnej wchodził przewodniczący rad terenowych, poszczególnych departamentów i oddziałów. Jądro AIO tworzyli daw-

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Państwowa Komisja ds. Rewizji Decyzji o Naturalizacji Obcych Obywateli weryfikowała zasadność przyznania obywatelstw Bośni i Hercegowiny w okresie od 6 kwietnia 1992 r. do 1 stycznia 2006 r. Ch., *Irański przyczółek*, „Komandos” 1996, nr 9, s. 27; M. Janik, *Bośnia nie chce już mudżahedinów*, „Dziennik” z 7 sierpnia 2007 r.; P. Szczerkowski, *Bośnia wyrzuca terrorystów*, „Gazeta Wyborcza” z 14–15 kwietnia 2007 r.; P. Szczerkowski, *Bośnia zaczyna wyrzucać arabskich weteranów wojny domowej*, „Gazeta Wyborcza” z 17 grudnia 2007 r.

¹⁸ Decyzja komisji nie oznaczała jeszcze ekstradycji. Na przykład w marcu 2009 r. Husin Imad odwołał się od decyzji sądu do Trybunału Konstytucyjnego. Oświadczył, że w ojczystej Syrii czekają go tortury, ponieważ jest tam ścigany za terroryzm, a więc jego deportacja stanowiłaby pogwałcenie praw człowieka. Trybunał uznał jego argumenty i skierował sprawę do sądu niższej instancji. Na pomoc dawnym mudżahedinom pospieszyły także zagraniczne organizacje islamskie. Zamierzały zapewnić nietykalność osobom zagrożonym deportacją poprzez nadanie im statusu swoich przedstawicieli w Bośni i Hercegowinie. Zob. M. Choduń, *Koniec dżihadu*, „Newsweek” z 19 lipca 2009 r., s. 40–41; *Rozpoczęto procedurę deportacji mudżahedina*, za: PAP, „Biuletyn Prasowy ABW” z 8 października 2008 r., dział: *Terroryzm*.

¹⁹ Minister spraw wewnętrznych Muhidin Alić oświadczył, że większość radykałów pozostaje w ukryciu i trudno ich odnaleźć. Zob. M. Živanović, *Ljudska prava u Bosni i Hercegovini*, Sarajewo 2008, Centrum Praw Człowieka Uniwersytetu w Sarajewie, s. 422–425.

²⁰ *Organizacija Aktivne Islamske Omladine, borci za eksteritorijalni talibanski district u Zenici i Alipasijom Polju*, Arhiva Dani 72, marzec 1998.

ni miejscowi mudżahedini oraz mudżahedini z algierskiej Zbrojnej Grupy Islamskiej, (Dżama'a al-Islamiyya al-Musallaha, (fr.) Groupe Islamique Armé – GIA), którzy walczyli w Bośni²¹.

W sierpniu 1997 r. Ismet Fazlić zastąpił Nezima Haradzicia na stanowisku przewodniczącego. Po nim funkcję tę przejął Adnan Pezo, który służył w tej samej jednostce El-Mudżahid co Haradzić i w drugiej połowie lat 90. był również przywódcą organizacji Vehabija związanej z AIO²².

Między 1997 r. a końcem 1998 r. powstało wiele nowych rad AIO – ich liczba wzrosła do 26. Znacznie zwiększyła się też liczba członków i aktywistów, co wymusiło przeprowadzenie zmian organizacyjnych. W październiku 2000 r. siedziba naczelnych władz organizacji została przeniesiona z Zenicy do Sarajewa, a w listopadzie tego samego roku Almir Foczo zastąpił Adnana Pezo na stanowisku szefa organizacji. Pezo nadal pozostawał w organizacji jedną z najważniejszych postaci, uważaną za szarą eminencję. Oficjalnie odwołany ze stanowiska, wciąż uchodził za lidera kształtującego bardziej umiarkowany wizerunek organizacji. Najprawdopodobniej jednak utrzymywał kontakty z radykalnymi organizacjami muzułmańskimi. Pojawiały się również informacje o konflikcie w AIO między dwoma frakcjami: umiarkowaną i radykalną. Na czele pierwszej miały stać osoby związane z Pezo, a drugą reprezentowali: Muhammad Ikanović, Samir Imamović i Safet Kuduzović. Przyczyną sporu stały się fundusze wpływające od członków bośniackiej diaspory, szczególnie austriackiej, które były ważnym źródłem finansowania radykalnych ugrupowań w kraju.

W 1997 r. z organizacji odeszła grupa działaczy, która utworzyła Stowarzyszenie Obywateli Al-Furkan. Na jego czele stanął Nermin Karadzić. W czerwcu tego roku z inicjatywy saudyjskiego Światowego Zgromadzenia Młodzieży Muzułmańskiej (World Assembly of Muslim Youth – WAMY)²³ młodzieżowe organizacje w Bośni utworzyły Radę Koordynacyjną. W kwietniu 2001 r. jeden z działaczy AIO, Faruk Viscia, założył organizację Islam Bosnia (Islamska Bośnia), będącą filią Braci Muzułmanów (Al-Ichwan al-Muslimin). W 2002 r. członkowie organizacji: AIO, Al-Furkan i Islam Bosnia protestowali wspólnie przed sarajewskim więzieniem, aby nie dopuścić do ekstradycji pięciu obywateli Algierii i jednego Jemeńczyka podejrzanych o próbę zorganizowania zamachu na Ambasadę USA w Sarajewie w 2001 r.

Członkowie AIO biorą udział w pracach komitetów miejskich, a także prowadzą działalność za pośrednictwem sześciu Młodzieżowych Centrów Kulturalnych (Omladinski kulturni centri – OKC), znajdujących się w Tuzli, Zenicy, Zavidovici, Travniku,

²¹ S. Oluic, *Radical Islam on Europe's Frontier – Bosnia & Hercegovina*, „National Security and the Future” 2009, nr. 1–2, s. 43–44.

²² Działacze Vehabiji skłaniają się do purytańskiej i dogmatycznej interpretacji islamu, charakterystycznej dla Arabii Saudyjskiej. W 2002 r. organizacja liczyła podobno 2–3 tys. członków. Obecnie ocenia się, że jest ich około 3 tys. Liczbę sympatyków szacuje się w przybliżeniu na 50 tys., czyli około 3 proc. ludności Bośni i Hercegowiny. Uważa się, że członkowie Vehabiji stali za próbami zamachów bombowych przeprowadzonych w Sarajewie – w 2001 r. na ambasadę USA i w 2006 r. na bazę sił EUFOR. Zob. *Balkany mogą stać się wylęgarnią terrorystów*, [online], <http://www.euroislam.pl> [dostęp: 12 XI 2011].

²³ Światowe Zgromadzenie Młodzieży Muzułmańskiej zrzesza wiele muzułmańskich organizacji młodzieżowych na całym świecie. Uczestniczy w corocznych zjazdach organizowanych przez Ligę Świata Muzułmańskiego w miesiącu *zu al-hidżda*, w dniach poprzedzających pielgrzymkę. Każdego roku dysponuje wielomilionowym budżetem z datków i darowizn, z których finansuje programy dożywiania oraz budowę szkół, sierocinców i meczetów, przy okazji propagując wahhabicki nurt islamu. Od 1973 r. do 2005 r. fundusze zgromadzenia zostały zasilone kwotą około 90 mld USD. Organizacja działa w 57 krajach i przyznaje rocznie 5 tys. stypendiów młodym ludziom.

Sanskim Moste i Gornji Vakuf. Centra miały wykreować bardziej pozytywny wizerunek organizacji, głównym bowiem celem OKC stały się: oświata, kultura, sport, rekreacja i opieka społeczna. Oferują one również duży wybór literatury o radykalnej treści. Poza tym podczas obozów wypoczynkowych organizowanych przez OKC rekrutują do AIO uczniów i studentów, którym wpaja się wahhabicką ideologię.

Według informacji z 2003 r. mudżahedini z obywatelstwem BiH prowadzili około 10 obozów szkoleniowych, m.in. w Ostrożac, Travniku i Visoko. Podczas zajęć z młodzieżą uczyli ich podcinania gardeł, stosowania technik terrorystycznych i używania materiałów wybuchowych. Pokazywano im również filmy przedstawiające okaleczanie ciał i egzekucje, które przeprowadzano w Czeczenii i BiH. O skuteczności tego rodzaju indoktrynacji świadczy morderstwo, do którego doszło w wiosce Kostajnica 24 grudnia 2002 r. Muzułmański fanatyk Muamer Topalović zabił trzech współwynawców, gdyż, jego zdaniem, byli niewystarczająco religijni. Z informacji udzielonych przez jego ojca wynikało, że syn, który był kucharzem w jednym z obozów AIO, regularnie uczestniczył w spotkaniach wahhabitów, a także działał w organizacji humanitarnej Al-Furkan²⁴.

Niektóre źródła podawały, że AIO utworzyła komórkę o nazwie Kwadrat zajmującą się szkoleniem, głównie sierot, w sztuce zabijania. Część młodych bojowników była prawdopodobnie szkolona w obozach w północnej, tureckiej, części Cypru, a następnie działała w południowej Serbii i uczestniczyła w walkach w Czeczenii²⁵. Podobno Kwadrat utrzymywał kontakty z Abu Talatem al-Maalim, byłym dowódcą El-Mudżahid w Zenicy²⁶.

Głównym czasopiśmie młodych radykałów związanych z AIO jest dwutygodnik „Saff” („Szereg”). Magazyn na swoich łamach często zamieszcza wywiady z wahhabitami i artykuły zawierające antyzachodnie i antyamerykańskie treści.

Za jednego z ważnych działaczy AIO i duchowego przywódcę bośniackich wahhabitów uznaje się Nezima Halilovicia alias Muderis, *imama* meczetu króla Fahda w Sarajewie. Na początku wojny domowej był on komendantem oddziału mudżahe-dinów pod Konicem. Zwrócił na siebie uwagę, głosząc radykalne hasła, m.in.: *Proszę Allaha, żeby ta wojna przetrwała pokolenia, żeby oczyścić ten lud* lub: *Zwycięstwo albo śmierć – decyzja należy do nas*. Halilović cieszy się opinią jednego z największych autorytetów religijnych, nie tylko w Bośni, lecz także w krajach arabskich. Podobno darczyńcy z Arabii Saudyjskiej wymagają od potencjalnych odbiorców udzielanej pomocy akceptacji ze strony Halilovicia²⁷.

Organizacje muzulmańskie w BiH są finansowane przez Iran, Arabię Saudyjską, Kuwejt i ZEA. Oblicza się, że do 2003 r. AIO otrzymywała z zagranicy około 5 mln USD rocznie. Pieniądze miały być przekazywane m.in. za pośrednictwem wspomnianej już saudyjskiej fundacji Al-Haramajn. Ponadto AIO utrzymuje kontakty z Muzułmańską Organizacją Humanitarną – Miłosierdzie (Merhamet)²⁸, która jest wspierana przez

²⁴ Saudyjska organizacja charytatywna, której w 2002 r. zakazano działalności w BiH.

²⁵ J. Elsässer, *Jak dżihad przybył do Europy...*, s. 196–198.

²⁶ Abu Talat al-Maali był weteranem wojny w Afganistanie. W latach 90. XX wieku Amerykanie oskarżyli go o przygotowanie zamachów na uczestników szczytu w Sarajewie, na którym został podpisany Pakt Stabilizacyjny dla Bałkanów. Według innych źródeł był podejrzewany o planowanie ataków terrorystycznych na amerykańskie bazy w Niemczech. Na wyraźne żądanie USA został wówczas wydalony z Bośni. Po roku, za wiedzą Sarajewa, wrócił do Bośni, po kilku miesiącach musiał jednak ponownie wyjechać. Zob. P. Bein, *NATO na Bałkanach*, [online], <http://piotrbein.files.wordpress.com>, s. 529, 531–532, 540 [dostęp: 17 XI 2011].

²⁷ W. Mayer, *Piąta kolumna...*, s. 30–31.

²⁸ Bośniacki Merhamet został założony w 1913 r. w celu wspierania ubogiej ludności muzulmańskiej. W 1946 r. organizacja została reaktywowana, ale działalność rozpoczęła dopiero od początku lat 90. XX wie-

Iran. Nieoficjalnym celem Merhamet jest m.in. szerzenie irańskich wpływów wśród muzułmańskich wspólnot na Bałkanach. O ile fundacja Al-Haramajn została zmuszona do zaprzestania działalności w BiH, to Merhamet bez przeszkód finansuje AIO²⁹. Dzięki otrzymanym funduszom AIO mogła werbować nowych członków, na przykład oferując 300 KM³⁰ miesięcznie studentom (około 150 EUR) za zapuszczenie brody lub 700 KM młodemu małżeństwu, jeżeli żona zgodziła się nosić chustę. Organizacja przyznawała również stypendia uczniom, udzielała korzystnych pożyczek w Sehin-Bank i zapewniała lepszą opiekę w miejskim szpitalu w Sarajewie. Najważniejsze było jednak to, że członkowie AIO nie trafiali na listy bezrobotnych, ponieważ wszyscy otrzymywali zatrudnienie.

Latem 2006 r. AIO sporządziła listę ponad 200 osób uznanych za „przeciwników islamu”. Podstawą tego działania była fatwa wydana przez radykalnych *imamów* dot. rozrachunku z osobami znanymi z liberalnych poglądów, które umieszczono na wykazie. W tekście można znaleźć odwołania do książki *Maalim fi at tarik (Kamienie młowe)* autorstwa Sajjida Kutba. Ten ideolog Braci Muzułmanów głosił upadek świata islamu z powodu obecności fałszywych muzułmanów, którzy niszczą wiarę od środka. Listę AIO otwierał redaktor naczelny dziennika „Słobodna Bosna” („Wolna Bośnia”) Senad Avdić, któremu zarzucono krytyczny stosunek do przywódcy bośniackich muzułmanów – reis ul-ulemy Mustafy efendi Cericia oraz publikowanie artykułów dotyczących radykalnych organizacji muzułmańskich i ugrupowań o charakterze terrorystycznym na terenie BiH. Na drugim miejscu znalazł się przewodniczący Partii Socjaldemokratycznej (Socjaldemokratska Partija Bosne i Hercegovine – SDP) Zlatko Lagumdžija, a na trzecim – z powodu dystansowania się od prawicowego skrzydła partii i opóźniania zmian w ustawodawstwie BiH – przewodniczący Partii Akcji Demokratycznej (Stranka demokratske akcije – SDA) Sulejman Tihić. Na liście znaleźli się również: Bakir Hadziomerović, urzędnik i dziennikarz federalnej telewizji BiH, Esad Hacimović, naczelnik gminy Tuzla, Mehmed Pargan ze „Słobodna Bosna” i Avdo Avdić z dziennika „Oslobodjenje” („Wyzwolenie”). Osobom wpisanym na listę grożono uznaniem ich za winnych zdrady stanu i surowymi karami w przypadku dalszego krytycznego wypowiedzania się na temat wiary, przywódcy religijnego kraju, działalności Wspólnoty Muzułmańskiej, terroryzmu itp.³¹

W bośniackiej prasie odnotowano dwa przypadki gróźb skierowanych do osób z listy. Pierwszy dotyczył Sulejmana Tihicia, który wbrew głosom prawicowej frakcji SDA i „prawdziwych” muzułmanów, wyraził zgodę na wysłanie kontyngentu wojskowego BiH do Iraku i Afganistanu. Opowiedział się również za utworzeniem Republiki Serbskiej, przez co odstąpił od polityki młodych muzułmanów. Stało się to jedną z przyczyn rozbitcia szeregów SDA, która przestała cieszyć się takim poparciem, jak za życia Aliji Izetbegovicia. Druga wzmianka dotyczyła Avdo Avdicia, któremu grożono śmiercią za zdradę islamu. Policji nie udało się ustalić autora przekazywanych telefonicznie gróźb,

ku, korzystając z dużych subwencji otrzymywanych z krajów muzułmańskich, przede wszystkim z Iranu. Realizuje m.in. projekty o charakterze oświatowym, społecznym i zdrowotnym, stawiając sobie za główny cel szerzenie islamu. Zob. <http://www.merhamet.co.ba> [dostęp: 23 XII 2008].

²⁹ W latach 2002–2003 Al-Haramajn i podobnym jej organizacjom zakazano działalności w Bośni i Hercegowinie, niektóre z nich jednak reaktywowały swoją działalność, niekiedy pod zmienioną nazwą. Fundacja Al-Haramajn co roku rozdziela 50 mln USD za pośrednictwem swoich 50 oddziałów znajdujących się na całym świecie, a jej obecne inwestycje opiewają na ponad 300 mln USD.

³⁰ Walutą Bośni jest marka (BAM), ale powszechnie używa się skrótu KM – przyp. red.

³¹ Na temat gróźb kierowanych przez AIO pod adresem umiarkowanych i liberalnych intelektualistów, a także przedstawicieli administracji informowały w 2006 r. bośniackie media.

ale wskazano na możliwość inwigilowania dziennikarza przez mieszkającego w Tuzli³² działacza AIO pochodzącego z jednego z krajów arabskich.

W 2010 r. władze BiH przystąpiły do działań skierowanych przeciwko islamskim radykałom. Był to jeden z warunków UE zniesienia obowiązku wizowego dla obywateli BiH. W lutym 2010 r. bośniackie siły bezpieczeństwa przeprowadziły operację w Gornjej Maoczy, gdzie po zakończeniu wojny domowej w 1995 r. osiedliło się wielu muzułmańskich ochotników. Aresztowano m.in. siedmiu członków miejscowej gminy wahhabickiej, a wśród nich ich przywódcę Nusreta Imamovicia. Nagłośniona przez media akcja spowodowała wzrost zainteresowania radykalnym islamem³³ i przysporzyła sympatii islamskim radykałom, którzy na przełomie marca i kwietnia 2010 r. w największych miastach BiH przeprowadzili akcje propagujące islam w jego ortodoksyjnym nurcie. Przedstawiciele środowiska wahhabickiego, w tym konwertyci – Niemiec Abu Adam (Sven Lau) i Grek Abu Ali (Effstatiouss Tsioniss), odbyli cykl spotkań z młodzieżą w Sarajewie, Zenicy, Tuzli, Bihaću i Travniku.

Na początku maja 2010 r. aresztowano w Tuzli dwóch wahhabitów – Maksima Bożicia (znanego też jako Mirza Gradascević lub Abu Muhammad) i Enesa Sejarnicia, podejrzewanych o przygotowywanie zamachu terrorystycznego. W dniu 27 czerwca 2010 r. w Bugojno przed komendą policji w centrum miasta eksplodowała bomba. W wyniku eksplozji zginął policjant, a pięć osób zostało rannych³⁴. Po zamachu aresztowano pięciu wahhabitów: Dżamala Tajugicia, Nermina Avdibasicia, Nasera Palislamovicia, Adnana Haracicia i Harisa Causevicia. Ten ostatni od razu przyznał się do przeprowadzenia ataku, aby zapobiec rozszerzeniu śledztwa na inne osoby lub organizację³⁵. Według policji organizatorem zamachu był prawdopodobnie Naser Palislamović, wyznawca radykalnej ideologii takfiru³⁶. Podczas śledztwa w pobliżu Bugojno odkryto duży skład materiałów wybuchowych i broni, w tym pocisków raketowych. Znajdowały się one w plastikowych beczkach, zakopanych w ziemi na terenie opuszczonej kopalni. Śledztwo związane z tą grupą ekstremistów, na czele której stał Rijad Rustempaszić, wykazało, że planowali oni przeprowadzenie terrorystycznych ataków na budynki rządowe w BiH, na żołnierzy sił zbrojnych, którzy mieli wyjechać do Afganistanu, na chorwackich uchodźców powracających do BiH oraz żołnierzy EUFOR.

³² Oddział AIO działający w Tuzli był jednym z najsilniejszych i nie podlegał kontroli miejscowych i międzynarodowych sił policyjnych oraz służb specjalnych, podobnie jak oddział działający w Dystrykcie Brezko. Z kolei najaktywniejsza grupa AIO związana z wahhabitami działała w Straszanji i Banovici, gdzie religijni radykałowie zasiadali w lokalnych władzach.

³³ *Wielka policyjna oblawa na bośniackich islamistów*, „Dziennik Gazeta Prawna” z 3 lutego 2010 r.

³⁴ Atak był związany z obchodzonymi w tym dniu centralnymi uroczystościami 500. rocznicy muzułmańskiego święta Ajwatovic, do którego radykałowie mają krytyczny stosunek. Święto jest związane z legendą dotyczącą rozpadnięcia się na dwie części dużej skały, która przeszkadzała w budowie wodociągu do miejscowości Prusac. Cud nastąpił w wyniku modłów pobożnego muzułmanina. Z tej okazji co roku odbywają się uroczyste pochody. Zob. *Napad terrorystyczny na posterunek policji w m. Bugojno*, „Oslobodenje” z 28 czerwca 2010 r.; To klasyczny akt terrorystyczny, „Dnevni Avaz” z 29 czerwca 2010 r.

³⁵ Grupa wahhabitów, do której należał Causević, utrzymywała związki z innymi ekstremistami – R. (Rijadem) Rustempaszićem, A. Handžiciem i E. Veliciem, którzy już wcześniej zostali oskarżeni o działalność terrorystyczną. Zob. F. Alispahić, *Ko je kriv za zbojn u Bugojnu!?*, [online], <http://www.islambosna.ba>, [dostęp 2 VII 2010].

³⁶ Ideologia takfiru głosi konieczność izolowania się od bezbożnego społeczeństwa, wyraża całkowity sprzeciw wobec obowiązującego porządku państwowego i konieczność zaprowadzenia boskiego porządku na świecie. Jej zwolennicy oskarżali innych, niepodzielających ich poglądów muzułmanów o niewiarę i nakazywali prawdziwym wyznawcom Allaha emigrację i walkę z bezbożnikami, która sprowadzała się często do ataków brutalnej przemocy. W 1971 r. pod przywództwem Szukriego Ahmeda Mustafy w Egipcie powstała organizacja Takfir wa al-Hidżra (Oskarżenie o Bezbożność i Wywędrowanie).

W październiku 2010 r. wahhabici oskarżyli przewodniczącego Partii Akcji Demokratycznej Zlatka Lagumdžiję (znanego z krytycznego stosunku do radykalizacji życia religijnego w Bośni) o próbę wywołania konfliktu z muzułmanami, którzy żyją zgodnie z zasadami szariatu. Przedstawiciele muzułmańskich radykałów stwierdzili, że polityk w wywiadzie udzielonym dziennikowi „The Times” nawoływał do fizycznego prześladowania wahhabitów i uruchomienia procedur państwowych umożliwiających wyniszczenie lub deportację tej części bośniackiego społeczeństwa. Zdaniem działaczy wahhabickiego ruchu wywiad wynikał z anglo-amerykańskiej i antymuzułmańskiej propagandy i był wezwaniem do linczu³⁷.

Także w serbskiej prowincji Sandżak³⁸ dochodziło do incydentów z udziałem wahhabitów, którzy siłą próbowali przejąć główny meczet w stolicy regionu (Novi Pazar), policja jednak udaremniła im ten zamiar. W marcu 2007 r. w górskim masywie Ninanji w powiecie Sjenica siły bezpieczeństwa odkryły obóz i jaskinię, w której wahhabici nauczali swojej ideologii oraz prowadzili szkolenia wojskowe. Znalaziono m.in. duże ilości materiałów wybuchowych, zapalników, broni, amunicji różnego kalibru, mundury, sprzęt sanitarny i materiały propagandowe³⁹. Radykałowie z Sandżaku są przeważnie absolwentami sarajewskich szkół teologicznych oraz reprezentantami środowiska wahhabickiego. Pod koniec czerwca 2010 r. sąd apelacyjny w Belgradzie obniżył wyroki więzienia pazarskim radykałom, którzy w 2007 r. próbowali przejąć meczet w mieście. Jednocześnie procesy sądowe islamskich ekstremistów w latach 2007–2009 znacznie zredukowały ich wpływy, do czego przyczyniła się również ucieczka radykałów do sąsiednich państw⁴⁰.

Na ograniczenie wpływów islamskich radykałów miała wpływ integracja muzułmanów Sandżaku. W grudniu 2009 r. w tej prowincji powstało bośniackie stowarzyszenie Wspólnota Kulturowa Bośni (Bosanska kulturna zajednica – BKZ), które pod przewodnictwem głównego muftiego Serbii Muamara Zukorlicia zwyciężyło w czerwcu 2010 r. w wyborach do narodowej Rady Bośniaków w Novi Pazar. Uzyskało ono wsparcie Wspólnoty Muzułmańskiej w BiH. Stowarzyszenie poparł też Bakir Izetbegović, syn byłego prezydenta BiH Aliji Izetbegovicia, jeden z liderów Partii Akcji Demokratycznej – partii bośniackich muzułmanów.

³⁷ *Wahhabici w BiH oskarżają przewodniczącego SDP o podżeganie do przemocy*, [online], <http://www.dnevni-list.ba> [dostęp: 17 X 2010].

³⁸ Prowincja Sandżak („sandżak” oznaczał jednostkę administracyjną w Imperium Osmańskim, ale w języku serbsko-chorwackim został zaadaptowany jako nazwa własna) jest podzielona pomiędzy Serbię i Czarnogórę. Składa się z 12 merostw: 6 z nich znajduje się w Serbii (Novi Pazar, Tutin, Sjenica, Prijepolje, Nova Varos, Priboj) i 6 w Czarnogórze (Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Andrijevica, Plav, Rožaje). Stolica regionu jest Novi Pazar. Liczy on ponad 600 tys. mieszkańców, w tym około 70 proc. to wyznawcy islamu. Podczas bombardowań Serbii w marcu i kwietniu 1999 r., dokonywanych przez lotnictwo NATO, około 20 tys. osób, głównie z serbskiej części Sandżaku, uciekło do Bośni, natomiast do prowincji przybyli uciekinierzy z Kosowa, którzy trafili głównie do czarnogórskiej części prowincji zwanej Sandżaklija. Zob. K. Morrisom, *Political and Religious Conflict in the Sandžak*, [online], Balkans Series 08/13, Advanced Research and Assessment Group, Defence Academy of the United Kingdom, <http://en.wikipedia.org> [dostęp: 11 I 2013].

³⁹ Aresztowano wówczas czterech członków grupy: Mirsada Prenticia, Fuada Hodžicia, Vahida Vejselovicia i Senada Vejselovicia. Piątej osobie udało się zbiec. Był to Ismail Prentić, przywódca miejscowych wahhabitów, podejrzewany o rekrutowanie terrorystów i ich szkolenie. Kika tygodni później jego dom został otoczony przez serbską specjalną jednostkę antyterrorystyczną. Podczas wymiany ognia Prentić zginął, a dwóch jego współpracowników zatrzymano. *Wahabi Training Camp discovered, American Council for Kosovo*, [online], <http://www.savekosovo.org> [dostęp: 19 III 2007]; K. Zuchowicz, *Serbia rozprawia się z islamistami*, „Rzeczpospolita” z 9 września 2009 r.

⁴⁰ A. Skieterska, *Dwa islamy walczą o Sandżak*, „Gazeta Wyborcza” z 13 lipca 2007 r.

W dniu 28 października 2011 r. Mevlid Jaszarević alias Abdurrahman, wahhabita z Sandzaku, ostrzelał z broni automatycznej ambasadę USA w Sarajewie. Przed zamachem mieszkał w Gornjej Maoczy, w związku z czym tamtejsza wspólnota wahhabicka była podejrzewana o przygotowanie zamachu. W wyniku wymiany ognia z policją Jaszarević został ranny. Wcześniej wielokrotnie przyjeżdżał do BiH na spotkania z miejscowymi radykałami. Atak na ambasadę wywołał parlamentarną dyskusję w BiH na temat zagrożenia bezpieczeństwa kraju ze strony religijnych ekstremistów. Służbom bezpieczeństwa zarzucono bagatelizowanie ich obecności na terenie kraju⁴¹.

W lutym 2013 r. Nusret Imamović i Bilal Bosnić zorganizowali w Tuzli konferencję pod nazwą *Doskonałość szariatu i szkodliwość demokracji*, podczas której podkreślano wyjątkowość prawa boskiego jako jedyne go możliwego do przyjęcia przez ludzkość. Dlatego też celem muzułmanów w BiH powinno być dążenie do wprowadzenia *szariatu*. Jeśli nie da się tego uczynić dobrowolnie, pracą u podstaw, to prawo koraniczne powinno zostać narzucone społeczeństwu siłą. Zanim jednak do tego dojdzie, już teraz bośniaccy Serbowie (prawosławni) i Chorwaci (katolicy) powinni płacić raz w roku podatek pogłówny (*džizja*) w wysokości 10 proc. posiadanego majątku⁴².

Z wahhabitami w BiH i Sandzaku są związani znani islamscy radykałowie mieszkający w Austrii – Mohammad Porcza i Nedžad Balkan alias Abu Mohammad, kaznodzieja meczetu At-Tawhid w Wiedniu. Ten drugi jest założycielem wirtualnej organizacji Kelimetul Hakk. Zarządzany przez niego portal: www.kelimetul-haqq.org koncentruje się na interpretacji Koranu, *sunny* i *szariatu* w duchu radykalnego islamu oraz kwestiach związanych z dżihadem. Według niektórych opinii Balkan stał się symbolem umiędzynarodowienia bośniackiego wahhabizmu⁴³. Innym tego przykładem może być Mohammad Merah, zamachowiec z Tuluzy, który w ciągu kilku dni (11, 15 i 19 marca 2012 r.) zastrzelił siedem osób. Miał on przebywać na terenie BiH w obozie prowadzonym przez organizację Poziv u Raj, współpracującą z noszącym tę samą nazwę ugrupowaniem działającym w Niemczech, którego przywódcą jest konwertyta i radykalny kaznodzieja Pierre Vogel alias Abu Hamza⁴⁴.

Religijno-etniczny charakter wojny o niepodległość Kosowa

Eskalacja walk w Kosowie i atak wojsk NATO wiosną 1999 r. miały istotny wpływ na działalność Wyzwoleńczej Armii Kosowa (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK) oraz znajdujących się w jej szeregach muzułmańskich ochotników. Fundamentalisci stanęli przed koniecznością reakcji na potężne wsparcie kosowskich rebeliantów – także zbrojne – przez zachodnie służby wywiadowcze, które jednak uzależniały swoją pomoc od oczyszczenia szeregów UÇK z ekstremistów. Przywódcy UÇK, nie chcąc pozbawiać al-

⁴¹ W grudniu 2012 r. Mevlid Jaszarević został skazany na 18 lat więzienia. Jego dwaj współnicy, również wahhabici, których oskarżono o udzielenie Jaszareviciowi pomocy w zdobyciu broni i przygotowaniu ataku, zostali uniewinnieni. *Strzelał z Kalasznikowa do ambasady USA. Trafił go snajper*, [online], TVN24.pl, <http://www.tvn24.pl> [dostęp: 28 X 2011].

⁴² www.putvjernika.com, Zadnje vijesti [dostęp 1 III 2013].

⁴³ A. Alic, *Muhammad Porca: The Man Behind Bosnia's Wahhabi Movement*, [online], „Militant Leadership Monitor, The Jamestown Foundation” 2010, t. 1, nr 7 [dostęp: 25 III 2012]; A. Alic, *Nedžad Balkan: The Face of Southeastern Europe's Newest Radical Threat*, [online], „Militant Leadership Monitor, The Jamestown Foundation” 2011, t. 2, nr 1 [dostęp: 25 V 2012].

⁴⁴ A. Ceresnjes, R. Green, *The Global Jihad Movement...*, s.10.

bańskich braci pomocy Zachodu, postanowili podjąć tymczasową współpracę z NATO, a przynajmniej tolerować obecność przedstawicieli organizacji w krajach bałkańskich i współpracę z Albańczykami⁴⁵.

Wyzwoleńcza Armia Kosowa rozbudowywała swoje szeregi i wchłaniała wiele jednostek kontrolowanych i finansowanych przez amerykańskie, niemieckie, brytyjskie i chorwackie służby wywiadowcze. Od momentu powstania w 1992 r. UÇK angażowała się też w przejście kontroli nad przemytniczym szlakiem broni i narkotyków, przebiegającym przez południowo-zachodnią część Kosowa. W jej strukturach znalazło się wiele klanowych grup zbrojnych stawiających sobie za cel utworzenie tzw. Wielkiej Albanii. Wspierana przez NATO Wyzwoleńcza Armia Kosowa nie miała jednorodnej kadry kierowniczej. Pod koniec kwietnia 1999 r. jej dowódcą został Agim Çeku, chorwacki generał pochodzenia albańskiego, który wprowadził dowództwo złożone głównie z weteranów chorwackich sił zbrojnych. Miejscowe kierownictwo sił zbrojnych, pochodzące z centrum Kosowa i złożone z byłych bośniacko-muzułmańskich mudżahedinów, zostało pozbawione władzy. Muzułmańskie oddziały, które zeszyły do podziemia, były złożone głównie z albańskich weteranów bośniackiej Dywizji Handżar (Sztylet)⁴⁶. Zostały one skierowane na tereny Albanii pozostające pod kontrolą rodziny byłego prezydenta Salego Beriszy. Sponsorowane przez NATO oddziały UÇK, liczące 25–30 tys. bojowników, funkcjonowały obok tajnych fundamentalistycznych komórek złożonych z ochotników pochodzących z Europy Zachodniej oraz Albańczyków, Turków i obywatele państw Afryki Północnej. Ich rekrutacją zajmowali się przebywający w Europie Zachodniej przywódcy fundamentalistów, sprzymierzeni z Osamą bin Ladenem i Ajmanem az-Zawahirim⁴⁷.

Mudżahedini nawiązali bliskie kontakty z klanami z okolic Drenicy, miejscowości położonej w centrum Kosowa, gdzie powstała UÇK, w tym także z jednym z jej dowódców Sulejmanem Selimim alias Sułtan, pochodzącym z tego regionu. Fundamentalisci oprócz walk z siłami serbskimi, w których ponieśli znaczne straty, podjęli starania o „wyrwanie Kosowa z rąk niemuzułmanów”, co miało nastąpić po zakończeniu konfrontacji. W celu realizacji tych zamiarów oraz finansowego wsparcia walk, zwłaszcza działań prowadzonych przez elitarną jednostkę zrzeszającą ponad 500 arabskich mudżahedinów, utworzono około 20 dobroczynnych fundacji i organizacji humanitarnych. Powstałe organizacje pomocowe finansowały szkolenie, uzbrojenie i zaopatrzenie wybranych jednostek UÇK, a także zajmowały się przerzutem ochotników do islamskich oddziałów na Bałkanach⁴⁸.

W lipcu 1998 r. podczas wspólnej operacji amerykańskich służb specjalnych i UÇK w Albanii rozbito siatkę Egipskiego Islamskiego Dżihadu w Tiranie i Elbasan. W obawie przed zamachem zawieszono w tym czasie funkcjonowanie ambasady USA w Tiranie. Czterech z zatrzymanych członków ugrupowania – Szawki Salam Aftija, Ahmad Salih,

⁴⁵ J. Elsässer, *Jak dżihad...*, s. 161–166.

⁴⁶ W 1943 r. Niemcy utworzyli 113. Dywizję SS Handżar. W jej skład wchodził bośniacki muzułmanie. Podczas wojny domowej w BiH powstała muzułmańska jednostka, która przejęła tę nazwę. K.M. Mallmann, M. Cüppers, *Półksiężyc i swastyka. III Rzesza a świat arabski*, Warszawa 2009, Bellona, s. 237–243; K. Zdulski, *III Rzesza a świat islamu*, Łódź 2009, Ibidem, s. 148–157.

⁴⁷ P. Bein, *NATO na Bałkanach...*, s. 547–571.

⁴⁸ Ch. Deliso, *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Westport, Ct.–London 2007, Praeger Security International, s. 41–43, 53–54; *Albanian Terrorism and Organized Crime in Kosowo and Metohija*, [online], Belgrad 2003, Security Information Agency, <http://www.kosovo.net/albterrorism.html> [dostęp: 28 II 2009].

Muhammad Hasan Tita i Ahmed Ibrahim an-Naggar – zostało deportowanych do Egiptu. Dwóch z nich sąd w Kairze skazał na karę śmierci za działalność terrorystyczną. Rozbiła siatka zajmowała się m.in. fałszowaniem dokumentów. Na jej czele stał An-Naggar, który do Albanii przyjechał jako pracownik organizacji charytatywnej Al-Haramajn⁴⁹.

W początkach kwietnia 1999 r. Muhammad az-Zawahiri, brat Ajmana, założył w Albanii wahhabicki Komitet Akcji Militarnej. Do zadań komitetu należało czuwanie nad przygotowaniem jednostek zdolnych do przeprowadzenia działań zbrojnych i terrorystycznych na terenach znajdujących się pod serbską kontrolą. W początkach maja 1999 r. do Albanii przybyła grupa 175 jemeńskich mudżahedinów, a druga 200-osobowa – której trzon tworzyli afgańscy weterani oraz terroryści zwolnieni z więzienia w Sanie – przygotowywała się do wyjazdu do Kosowa. Tajne komórki powstawały również w innych krajach bałkańskich, w Kosowie były umiejscowione w szeregach UÇK. Podstawą oddziałów Az-Zawahiriego była stacjonująca koło Korce i Podgrade w południowo-wschodniej Albanii grupa 500 bezgranicznie oddanych Bin Ladenowi bojowników. W Tropje, rodzinnym mieście Beriszy położonym w północnej części Albanii, znajdowała się baza fundamentalistów z Saudyjczykami i Egipcjanami podlegającymi Muhammadowi az-Zawahiriemu. Dowódcy UÇK otwarcie zaczęli mówić o arabskiej solidarności. Gani Sylaj, wysoki rangą dowódca UÇK z północnej Albanii, zaapelował do arabskich i muzułmańskich braci, aby udzielili kosowskim Albańczykom militarnej i politycznej pomocy⁵⁰.

W marcu 2004 r. doszło do pogromu serbskiej ludności zamieszkałej w Kosowie⁵¹. Jego sprawcami byli członkowie dwóch organizacji mudżahedinów: Czarnych Orłów i Islamskich Wojowników. Muzułmańskie organizacje humanitarne miały wspierać tę akcję finansowo, logistycznie i operacyjnie. Ze zbrodnią łączono Ekrema Avdicia alias Erkem Avdija, określanego mianem przywódcy Al-Kaidy w Kosowie. Z kolei inny mudżahedin, Samedin Xhezairi (Dżezairi), organizował ataki na ludność serbską w Prizren i Uroszevacu. Również jemu zarzuca się związki z Al-Kaidą. Według Isajeta Bekiri, szefa Frontu Albańskiego Zjednoczenia Narodowego (FBKSh) z siedzibą w Tiranie, w albańskiej ojczyźnie za islamskimi terrorystami opowiada się cały polityczny establishment. Środki finansowe w wysokości 60 mln USD miała zgromadzić albańska diaspora, przede wszystkim w USA. Bekiri kategorycznie zaprzeczył związkom kosowskich muzułmanów z Al-Kaidą i arabskimi mudżahedinami. Przeczą jednak temu hasła, które na początku 2008 r. można było przeczytać w Kosowie w wielu publicznych miejscach: *Al Qaeda*, *Bin Laden* czy *Al Qaedas al Xhihad*, które zawsze były sygnowane skrótem „AKS” (Armata Kombetare Shqipetare – Albańska Armia Narodowa). Równie wymowny jest fakt, że AKSh do niedawna prowadziła biura w Amsterdamie i Rotterdamie wspólnie z saudyjską fundacją Al-Haramajn, której działalność została zakazana w USA ze względu na sponsorowanie terroryzmu⁵².

⁴⁹ X. Raufer, *Atlas...*, s. 107–108; Y. Bodansky, *Osama bin Laden człowiek, który wypowiedział wojnę Ameryce*, Warszawa 2001, Prószyński i S-ka, s. 207–210.

⁵⁰ J. Elsässer, *Jak dżihad...*, s. 167–170; Y. Bodansky, *Osama bin Laden...*, s. 317–321.

⁵¹ W dniu 17 marca 2004 r. doszło do tzw. pogromu marcowego. Jego bezpośrednią przyczyną było utopienie się dzień wcześniej trójki albańskich dzieci w rzece Ibar we wsi Cabra k. Kosowskiej Mitrovicy. Ludność albańska obciążyła winą społeczność serbską. Wiec przekształcił się w zamieszki. Padły hasła czystek etnicznych, a następnego dnia na terenie Kosowa i Metohiji około 60 tys. Albańczyków wystąpiło przeciwko Serbom. Rozruchy trwały nieprzerwanie do 25 marca. Zginęło 19 Serbów, wypędzono 4 tys. serbskich mieszkańców, spalowano około 30 cerkwi i zniszczono 800 serbskich domów. Zob. <http://www.parafia-swietego-gerzego.pl> [dostęp: 16 III 2013].

⁵² J. Elsässer, *Jak dżihad...*, s. 170–172.

W 2004 r. oraz 2006 r. władze albańskie skonfiskowały nieruchomości należące do saudyjskiego biznesmena Jasina Abdullaha al-Kadięgo, wspierającego finansowo Al-Kaidę⁵³ w latach 90. XX wieku. Al-Kadi kierował saudyjską organizacją charytatywną Muwaffak, która m.in. finansowała bojowników islamskich podczas wojny w Bośni. Należąca do Al-Kadięgo firma Karavan Construction z siedzibą w Tiranie miała wprowadzić do obrotu ponad 10 mln USD pochodzących z działalności przestępczej. Saudyjczyka pozbawiono kilku mieszkań, sklepów, barów, domu i działki o powierzchni 2 hektarów. Zajęto także mienie jego współpracownika i partnera handlowego – Abdula Latifa Saliha, mającego podwójne obywatelstwo: jordańskie i albańskie. Al-Kadi i Salih wspierali finansowo działalność islamskich organizacji pozarządowych, w tym funkcjonowanie medresy w Kukës, gdzie przebywał Salih. On sam, na żądanie władz amerykańskich, został usunięty z Albanii już w 2002 r. (w latach 2001–2002 rząd albański deportował z kraju grupę aktywistów islamskich uznanych za osoby niepożądane). Salih miał otrzymać od Osamy bin Ladena 600 tys. USD na założenie organizacji islamskiej w Albanii, która miała być utrzymywana przez saudyjską fundację Al-Haramajn. Zadaniem nowo powstałej grupy było m.in. udzielanie pomocy członkom siatki Egipskiego Islamskiego Dżihadu, rozbitej w 1998 r. Według niepotwierdzonych informacji w latach 90. XX wieku Salih zorganizował dwie wizyty Bin Ladena w Albanii⁵⁴.

Wątek działalności fundacji Al-Haramajn pojawił się także w śledztwie w sprawie zabójstwa Salego Tivariego, sekretarza Albańskiej Wspólnoty Muzułmańskiej. Fundacja finansowała działalność Emira Gjinushiego, który został zatrzymany pod zarzutem współudziału w tym zabójstwie, a następnie zwolniony. Albańskie biuro Al-Haramajn zostało zamknięte w 2003 r. Pięć lat później rozpoczął się proces Hamzy Abu Rajjana, innego albańskiego współpracownika Jasina al-Kadięgo. W dniu 12 października 2009 r. aresztowano w Durres islamskiego działacza, *imama* Artana Kristo alias Muhammad Abdullah Al-Albani, oskarżonego o publiczne nawoływanie do *dżihadu* na forum internetowym islamskich radykałów: www.albselefet.net. Kristo był wcześniej jednym z podejrzanych o udział w zabójstwie Tivariego. Pod koniec października 2009 r. Albańskie Forum Muzułmańskie⁵⁵ opublikowało list otwarty do ówczesnego prezydenta i premiera Albanii oraz ambasadorów USA i OBWE w sprawie aresztowania Kristo. Choć autorzy listu odcięli się od niektórych jego poglądów, to wyrazili zaniepokojenie faktem, że był on zmuszany do współpracy z albańskimi służbami specjalnymi w celu zbierania informacji na temat środowiska miejscowych salafitów⁵⁶.

⁵³ Jasin al-Kadi w latach 90. XX wieku miał dobre kontakty w tureckich i amerykańskich kręgach władzy. Był także współwłaścicielem amerykańskiego koncernu technologicznego Ptech, współpracującego do 2003 r. z agendami administracji waszyngtońskiej. Kiedy Al-Kadięgo oskarżano o wspieranie międzynarodowego terroryzmu, w jego obronie w 2007 r. stanął premier Turcji Recep Tayyip Erdoğan. Uznano, że nie ma żadnych dowodów na wspieranie przez niego Al-Kaidy lub utrzymywanie z nią kontaktów. Więcej informacji zob. *Yasin al-Qadi*, [online], <http://en.wikipedia.org> [dostęp: 11 I 2013].

⁵⁴ *Der Islam Terrorist Abdul Latif Saleh*, [online], Balkanblog, <http://balkan-spezial.blogspot.com> [dostęp: 11 I 2013]; *Profile: Abdul Latif Saleh*, [online], History Commons, <http://www.historycommons.org> [dostęp: 11 I 2013].

⁵⁵ Organizacja powstała w 2005 r. i zrzesza środowiska albańskich wahhabitów.

⁵⁶ Salafizm jest nurtem religijno-społecznym i politycznym w islamie odwołującym się do pierwszego pokolenia muzułmanów (*as-salaf as-salih* – szlachetni przodkowie). Wywodzi się z przekonania, że tylko bardzo ściśle przestrzeganie ustalonych już dogmatów, przedstawianych jako zasady ustanowione raz na zawsze przez proroka Muhammada, przekazanych mu podczas objawień, może zwrócić islamowi pozycję pierwszej siły w świecie, utraconej z powodu odejścia od nauki *Koranu*. Ideologia została stworzona na przełomie wieków XIX i XX przez Dżamala ad-Dina al-Afghaniego, Muhammada Abduha i Raszida Ridę. Postuluje ona powrót do rygorystycznie rozumianego prawa i chwala ścisłą ortopraksję (ubieranie się na wzór proroka Muhammada, noszenie długiej brody, spanie na prawym boku na macie itp.). *Salafijja* dzieli się na szajchic-

Znaczna część salafitów wyjechała z Albanii do Kosowa po aresztowaniu Kristo.

W szerzeniu wahhabizmu na Bałkanach ważną rolę odgrywa Ar-Rabita al-Alam al-Islami (Liga Świata Muzułmańskiego), a zwłaszcza jej agenda – Światowa Rada Meczetów, która finansuje budowę meczetów na Bałkanach. W Kosowie kilkupiętrowe budynki, mieszczące różne muźmańskie instytucje oraz sale modlitewne, powstają na miejscu spalonych cerkwi. Każdy Albańczyk pracujący za granicą jest zobowiązany do wnoszenia comiesięcznej opłaty na fundusz państwowy. Pieniądze te przeznacza się m.in. na reislamizację kraju. Jeszcze w 2008 r. każdego miesiąca w Prisztinie, stolicy Kosowa, otwierano nowe miejsce kultu muźmańskiego lub inny budynek o religijnym charakterze⁵⁷.

Pod koniec lutego 2010 r. kosowska gmina Skenderaj podjęła działania zmierzające do zamknięcia meczetu w miejscowości Marine i usunięcia z niego samozwańczego *imama* Kemala Duki, który założył tu również religijną szkołę dla dzieci, głównie sierot. Grupa mieszkańców podjęła protest w obronie *imama*, który wspierał ich finansowo i organizował pomoc żywnościową. Pod petycją do gminy, wzywającą do usunięcia *imama* podpisała się licząca około 5 tys. osób grupa jego przeciwników. W marcu 2010 r. doszło do starć pomiędzy przedstawicielami obu grup, a ich skutkiem było zmuszenie *imama* do wyjazdu do Albanii. Wybór meczetu w Marine przez Dukę prawdopodobnie nie był przypadkowy, gdyż okolice Skenderaj były w latach 1998–1999 terenem rekrutacji UÇK i *imam* założył, że jest to odpowiednie środowisko do głoszenia radykalnego islamu.

Dnia 21 maja 2010 r. policja kosowska przeprowadziła akcję wymierzoną w muźmańskich radykałów w okolicach miasta Prizren. Aresztowano trzech mieszkańców serbskiej prowincja Sandżak i dwóch kosowskich Albańczyków – zwolenników wahhabickiego nurtu islamu. Skonfiskowano również znaczne ilości broni i amunicji. W trakcie tych działań policja wkroczyła do siedziby organizacji humanitarnej Sinqeriteti (Szczerłość) w Prizren, która wspierała działalność aresztowanych ekstremistów. Idris Bimbani, jeden z aresztowanych koło Prizren radykałów, był związany z Nusretem Imamovicem⁵⁸. Operacja w Prizren była związana z podobną akcją przeprowadzoną wcześniej przez bośniackie siły bezpieczeństwa w Gornjej Maoczy.

W czerwcu 2010 r. w demonstracji zorganizowanej przez muźmańskie organizacje pozarządowe uczestniczyło kilka tysięcy osób, które protestowały przeciwko decyzji kosowskiego Ministerstwa Edukacji zakazującej uczennicom szkół publicznych noszenia *hidżabu*. Kilka tygodni wcześniej Islamska Wspólnota Kosowa zaaranżowała kampanię przeciwko Mustafie Isie, przewodniczącemu gminy Prisztina – inicjatorowi zakazu noszenia chust w szkołach publicznych. Protesty te świadczą o postępującej religijnej radykalizacji ludności Kosowa oraz wskazują, że w perspektywie długoterminowej mogą zaistnieć trudności z utrzymaniem w pełni świeckiego charakteru państwa.

Arid Uka, kosowski Albańczyk, który 2 marca 2011 r. zabił we Frankfurcie nad Menem dwóch amerykańskich żołnierzy, należał do organizacji tzw. białej Al-Kaidy w Kosowie. Został do niej zwerbowany w kosowskiej Mitrovicy⁵⁹. Biała Al-Kaida, do

ką (pietystyczną, kwietystyczną) i dżihadowską (kutbystyczną, rewolucyjną). Fatwy formułowane zgodnie z zasadami salafiji są bardzo rygorystyczne, odwołują się jedynie do nakazów świętego tekstu *Koranu* i *sunny*. Pomijają przy tym społeczny kontekst europejski, często demonizowany w zestawieniu z normami obowiązującymi w świecie islamu.

⁵⁷ X. Raufer, *Atlas...*, s. 109–110.

⁵⁸ P. Collaku, *Kosovo Police Arrest Five in Large-Scale Raid*, [online], „Balkan Insight” z 24 maja 2010 r., <http://www.balkaninsight.com/en/article> [dostęp: 26 V 2010].

⁵⁹ Bart, *Fundamentalista zabił Amerykanów*, „Gazeta Wyborcza” z 4 marca 2011 r.; P. Jendroszczyk,

której prawdopodobnie należy około 30 ekstremistów, nosi też nazwę Abu Bakra as-Sadika⁶⁰. Przypuszcza się, że powstała dzięki pomocy Abdullaha Dunamana w 1998 r., który prowadził organizację humanitarną Biuro Pomocy Islamskiej, finansowaną przez Arabię Saudyjską. Siedziba Białej Al-Kaidy znajduje się w zdominowanej przez Albańczyków części kosowskiej Mitrovicy. Organizacja ściśle współpracuje z ugrupowaniem islamskich ekstremistów w Kosowie, którymi kieruje Radzman Rama.

W marcu 2013 r. powstała radykalna muzułmańska partia Islamski Ruch „Przyłącz się” (Levizja Islame Bashkohu – LISBA). Na jej czele stanął Fuad Ramiki. Ramiki to były żołnierz armii bośniackiej, który po zakończeniu wojny domowej w BiH wyjechał do Kosowa, organizując wiece religijne m.in. na rzecz nauczania religii islamu w kosowskich szkołach publicznych i budowy wielkiego meczetu w Prisztinie. Od LISBA odcięła się Islamska Wspólnota Kosowa i partia Samostanowienie (Vetevendosje). Islamscy radykałowie w Kosowie otwarcie nawołują do udziału w walkach w Syrii po stronie opozycji i wypędzenia Serbów z kraju⁶¹.

Albańskie wpływy w Macedonii

W marcu 2001 r. w Republice Macedonii⁶² wybuchło powstanie mniejszości albańskiej, która dominuje w zachodniej części kraju. Przewodzili mu Albańczycy mający ściśle związki z Kosowem. W rebelii aktywnie uczestniczyli islamscy radykałowie. Walki zakończyły się we wrześniu 2001 r. W porozumieniu pokojowym zawartym w Ochrydzie rząd macedoński, pod naciskiem USA i UE, musiał przyznać powstańcom szerokie autonomiczne prawa na opanowanych przez nich terenach. Wiosną 2001 r. premier Macedonii Ljubczo Georgievski ostrzegł, że Zachód na skutek niewystarczającego rozbrojenia UÇK w Kosowie stworzył „nowych talibów”. Zaprzeczył temu przywódca macedońskiej UÇK Ali Ahmeti, potem jednak został on sfotografowany w szalu, na którym arabskimi literami było wypisane hasło: *W imię Allaha prowadzić wojnę za ojczyznę*⁶³.

Według różnych źródeł w Macedonii walczyło od 150 do 300 mudżahedinów. Dowodzili nimi organizatorzy pogromu Serbów w Kosowie, m.in. Samedin Xhezairi. Łącznikiem pomiędzy Kosowem a walczącymi w Macedonii islamskimi bojownikami był Fatih al-Hasanajn, założyciel Agencji Pomocy dla Trzeciego Świata (Third World Relief Agency). Źródła macedońskie podejrzewały, że przedstawicielem Osamy bin Ladena był Arben Xhaferi, przewodniczący Demokratycznej Partii Albańczyków w Macedonii i jeden z negocjatorów, z którymi NATO rozmawiało najchętniej. Znamienne jest, że po aresztowaniu we wrześniu 2001 r. jednego z islamskich terrorystów, który przygotowywał atak bombowy na komisariat policji w stolicy kraju Skopje, Xhaferi doprowadził do jego zwolnienia, posługując się argumentem, że chodzi o głównego sponsora jego partii. Podobnie jak w Kosowie, w walkach w Macedonii miał uczestniczyć również Muhammad az-Zawahiri. Jego

Zamach czy atak szaleńca, „Rzeczpospolita” z 3 marca 2011 r.

⁶⁰ Nazwa odwołuje się do pierwszego kalifa sprawiedliwego Abu Bakra as-Sadika, sprawującego przywództwo nad ummą w latach 632–634.

⁶¹ www.levizjabashkohu.com [dostęp: 16 V 2013].

⁶² W związku z nieuznawaniem przez Grecję nazwy tego kraju, w UE i NATO oficjalnie jest używana nazwa Former Yugoslav Republic of Macedonia – FYROM (Była Jugosłowiańska Republika Macedonii).

⁶³ K. Kubiak, *Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne na świecie. Informator 2007*, wyd. 2, Warszawa 2007, Trio, s. 68–70.

udział w tej wojnie jest bardzo prawdopodobny, amerykańska MPRI⁶⁴ bowiem czynnie wspierała wówczas albańskich separatystów w Macedonii⁶⁵.

Nie można bagatelizować dążenia macedońskich Albańczyków do separacji i przyłączenia zdominowanych przez nich terenów do Kosowa. Tym niemniej uregulowanie sprawy albańskiej i zaspokojenie ich politycznych żądań, m.in. przez udział elit we władzach Macedonii, uspokoiło sytuację i pozwoliło na wyciszenie wśród nich nastrojów separatystycznych. Należy zwrócić uwagę, że w Islamskiej Wspólnocie Religijnej w Macedonii (Islamska verska zaednica vo Makedonija), liczącej ponad 700 tys. osób na 2 mln obywateli kraju, dominują Albańczycy, których jest ponad 500 tys. Oni też kierują całą wspólnotą, która służy również celom politycznym albańskich partii. Islamska Wspólnota bardzo mocno akcentuje działalność religijną i nacjonalistyczną. Jednym ze środków propagandy jest przedstawianie historii Albańczyków często w sposób sprzeczny z faktami, co wywołuje ostrą krytykę różnych stron, także innych mniejszości muzułmańskich w Macedonii. Albańczykom zarzuca się prowadzenie aktywnej polityki asymilacyjnej w stosunku do pozostałych muzułmanów, usuwanie z meczetów *imamów* mających inne niż albańskie pochodzenie, faworyzowanie języka albańskiego w nauczaniu religii oraz wydawanie książek i prasy wyłącznie w tym języku⁶⁶.

Wyraźnie dostrzega się, że cała działalność i codzienne funkcjonowanie Islamskiej Wspólnoty w Macedonii wpływa na traktowanie macedońskich Turków i rdzennych muzułmańskich Macedończyków (Torbeszy) jako obywateli drugiej kategorii. W konsekwencji konflikty pomiędzy tymi społecznościami, a zwłaszcza Albańczykami i Torbeszami, są częste. Do niepokojów społecznych na tle etnicznym doszło podczas wyborów parlamentarnych w Macedonii w czerwcu 2008 r. Władze w Skopje uzależniają uznanie niepodległości Kosowa od rozwiązania sporu granicznego i zarzucają kosowskiemu Albańczykom wspieranie albańskich ekstremistów w Macedonii⁶⁷, którym przewodzi wydawca i wpływowy publicysta w albańskiej prasie Ramadan Ramadani. Stoi on także na czele grupy wahhabitów spotykających się w meczecie Isy-Bega w Skopje oraz przewodniczy radzie złożonej z 76 organizacji pozarządowych, powołanej w celu odbudowy

⁶⁴ Firma Military Professional Resources Inc. (MPRI) została założona w 1987 r. przez ośmiu emerytowanych generałów. W 2004 r. na swojej stronie internetowej ogłosiła, że w różnych akcjach na całym świecie bierze udział 1500 jej pracowników. Prowadziła także 150 programów w USA i poza granicami kraju. Jak sama utrzymuje, w każdej chwili może skorzystać z usług 12,5 tys. byłych pracowników Pentagonu, organów ścigania i innych ekspertów, którzy najlepiej wiedzą, jak wykonywać skomplikowane zadania w najtrudniejszych warunkach. Na liście płac firmy figurują nie tylko emeryci. Amerykańscy żołnierze biorą bezpłatne urlopy w siłach zbrojnych, angażując się na dwa, trzy lata w działania na rzecz MPRI, a następnie ponownie są wcielani do armii amerykańskiej, gdzie z reguły natychmiast otrzymują awans. J. Elsässer, *Jak dżihad...*, s. 120–126.

⁶⁵ Gdy w czerwcu 2001 r. w szczytowym okresie wojny w Macedonii siły rządowe otoczyły oddział UÇK, wysłannik Unii Europejskiej Javier Solana wynegocjował uwolnienie żołnierzy. Wśród rebeliantów znajdowało się bowiem 17 amerykańskich doradców wojskowych na żołdzie MPRI. Obecni tam byli również mudżahedini dowodzeni przez Gëzima Ostrzeni, który w 1999 r. był szefem sztabu generalnego UÇK na region Peć w zachodnim Kosowie, a po wkroczeniu NATO został mianowany zastępcą dowódcy Korpusu Ochrony Kosowa (TMK). Po przystąpieniu do powstańców w Macedonii Ostrzeni stale gościł amerykańskiego oficera łącznikowego, a w latach 2001–2002 był wielokrotnie przyjmowany przez Senat USA, chociaż jednocześnie figurował na amerykańskiej liście terrorystów. Po zawarciu pokoju w Ochrydzie w 2001 r. 160 mudżahedinów, na czele z Ostrzenim, zostało wywiezionych z Macedonii helikopterami przez Amerykanów. Elsässer J., *Jak dżihad...*, s. 172–176.

⁶⁶ *Muzułmanie w Europie...*, s. 133–145.

⁶⁷ W kwietniu 2008 r. niedaleko granicy z Macedonią zatrzymano czterech Albańczyków wiozących samochodem ciężarowym duży transport broni, m.in. karabiny maszynowe i granatniki przeciwpancerne. *Udaremniona próba wywozu broni do Macedonii*, za: PAP, „Biuletyn Prasowy ABW” z 28 kwietnia 2008 r., dział: *Terroryzm*.

meczetu Burmali w Skopje⁶⁸. Ramadan wielokrotnie krytykował członków Islamskiej Wspólnoty i podejmowane przez nich decyzje.

W maju 2006 r. macedońskie media poinformowały, że pozarządowe i humanitarne organizacje z krajów arabskich są głównym źródłem finansowania radykalnych ugrupowań muzułmańskich działających w tym kraju. Dla stowarzyszeń muzułmańskich legalnie działających w Macedonii środki finansowe są przekazywane z Arabii Saudyjskiej i Iranu lub też z Irańskiego Centrum Kultury mającego siedziby w Sarajewie i Belgradzie, saudyjskiej organizacji dobroczynnej Al-Haramajn i od kilku innych mniejszych fundacji ulokowanych w Kosowie. Macedonia w tym procesie finansowania znajduje się w tzw. zielonym łańcuchu przekazu pieniędzy, wiodącym z Indonezji do Bośni i Hercegowiny. Oprócz funduszy przeznaczonych na pomoc humanitarną legalnie działające w Macedonii organizacje prawdopodobnie otrzymują pieniądze na tajne konta bankowe. Pieniądze te przekazują następnie liderom radykalnych ugrupowań muzułmańskich z przeznaczeniem na publikacje i kolportaż materiałów propagandowych, edukacyjnych, a także szkolenia miejscowych radykałów w Arabii Saudyjskiej i Jordanii. Władze macedońskie nakazały opuszczenie kraju pracownikom kilku organizacji charytatywnych z powodu prowadzenia działalności niezwiązanej z celami statutowymi. Swoje siedziby musiały zamknąć saudyjska Międzynarodowa Islamska Organizacja Pomocy (International Islamic Relief Organization – IIRO), oskarżana o posiadanie broni i szkolenie bośniackich bojowników, oraz niemiecko-turecka Międzynarodowa Organizacja Pomocy Humanitarnej (Internationale Humanitare Hilfsorganisation – IHH). Władze nakazały również opuścić Macedonię 18 pracownikom dwóch fundacji: Al-Haramajn i Al-Wakf al-Islami⁶⁹. Należy zauważyć, że jak na taki mały kraj liczba muzułmańskich organizacji, uprawiających różnego rodzaju propagandę inspirowaną przez ośrodki religijne w Arabii Saudyjskiej i Turcji, była duża.

W Macedonii dochodzi do konfrontacji pomiędzy zwolennikami tradycyjnego i radykalnego islamu. Islamska Wspólnota oskarża wahhabitów o przejmowanie kolejnych meczetów w Skopje. Ich główną siedzibą jest meczet Isy-Bega, w którym nauczają Ramadan Ramadan i Bakir Halimi. W dniu 12 maja 2010 r. w pobliżu wsi Raduša niedaleko Skopje podczas wymiany ognia z macedońską policją zginęło czterech poszukiwanych ekstremistów, którzy przewozili broń. Dzień później w Novo Sielo koło Tetova policja skonfiskowała znaczne ilości broni, amunicji i materiałów wybuchowych oraz aresztowała trzy osoby⁷⁰.

Podziały religijne w bułgarskim społeczeństwie

Muzułmańskie organizacje humanitarne do niedawna aktywnie działały w Bułgarii. O dynamizmie, z jakim muzułmanie reaktywują życie religijne, świadczy fakt, że

⁶⁸ M. Gapińska, *Czy Albańczycy w Macedonii marzą o Wielkiej Albanii?*, [online], <http://konflikty.wp.pl> [dostęp: 25 IX 2012].

⁶⁹ Fundacja Al-Wakf al-Islami została założona w Antwerpii. Jest finansowana przez Arabię Saudyjską. Fundacja była kojarzona z Al-Kaidą, ale jej przedstawiciele zaprzeczali tym oskarżeniom. Faktem jest, że sześciu terrorystów zaangażowanych w atak na USA 11 września 2001 r. brało udział w jej seminariach w Holandii. Holenderskie służby twierdzą, że fundacja przygotowywała bojowników do dżihadu.

⁷⁰ Szerzej na temat relacji pomiędzy grupami etnicznymi i religijnymi na terenie Macedonii zob. *Sędziostwo w obliczu konfliktu. Relacje społeczne i etniczne w zachodniej Macedonii*, K. Bielenin-Lenczowska, K. Paczóska (red.), Warszawa 2009, DIG.

po 1990 r. w Bułgarii liczącej około 15 proc. muzułmanów⁷¹ zbudowano 320 meczetów (znacznie więcej niż cerkwi). Obecnie jest tam 1050 meczetów (wobec 3750 prawosławnych świątyń). Jedną z fundacji finansujących ich budowę była, wspomniana już, Al-Wakf al-Islami. Czas budowy jednej muzułmańskiej świątyni wynosi w przybliżeniu sześć miesięcy, a jej wzniesienie kosztuje blisko 120 tys. EUR. Około 100 meczetów wybudowano w miejscowościach, w których mieszka zaledwie kilku muzułmanów lub w ogóle wyznawcy islamu są nieobecni. Saudyjskie organizacje charytatywne fundują stypendia dla młodych, bułgarskich muzułmanów na uczelniach religijnych w Arabii Saudyjskiej i Jordanii, skąd wracają i przekazują radykalne treści dzieciom uczęszczającym do lokalnych szkół na naukę religii i języka arabskiego⁷². Władze bułgarskie zaniepokojone szerzeniem się islamskiego fundamentalizmu zakazały działalności Al-Wakf al-Islami, IIRO oraz innym organizacjom pomocowym. Nauczanie radykalnej wersji islamu jest jednak prowadzone poza granicami kraju. Według potwierdzonych źródeł z każdej muzułmańskiej wioski na naukę, głównie do Turcji, wyjeżdża młody człowiek (czasami dwóch młodych ludzi). W 2006 r. w Bułgarii wybuchł spór o muzułmańskie chusty, zapoczątkowany żądaniem 120 studentek medycyny z Płowdiwu zezwoleniem na ich noszenie w tamtejszej uczelni. Powoływały się one na prawo koraniczne oraz reguły demokratycznego państwa⁷³.

Radykalny islam zaznaczył swoją obecność szczególnie silnie w miejscowościach południowej i północno-wschodniej Bułgarii (Płowdiw, Kazanłyk, Welingrad, Delchevo, Oustina, Bilka i Razgrad). Dużą sławą cieszy się *medresa* w Surnitsy, w której jest nauczana wahhabicka wersja islamu. Uważa się, że znaczną rolę w propagowaniu islamskiego fundamentalizmu w Bułgarii odgrywa wielki *mufti* Fikri Sali, który zastąpił na tym stanowisku Nedima Gendzheva⁷⁴. Ten ostatni skutecznie działał na rzecz wydalenia z kraju Jordańczyka Ahmeda Musy, lokalnego działacza Braci Muzułmanów, dyrektora bułgarskiego oddziału Al-Wakf al-Islami i sympatyka Al-Kaidy. Według bułgarskich służb bezpieczeństwa fundacja jest utrzymywana przez saudyjskich radykałów, a budując meczety, szkoły i organizując czas pozbawionym perspektywy na lepszą przyszłość młodym ludziom, wpływa na ich świadomość⁷⁵.

We wrześniu 2012 r. odbył się proces 13 muzułmanów, w tym *imamów* i jednej kobiety, oskarżonych o propagowanie radykalnego islamu. Przed sądem w ich obronie demonstrowało kilkuset współwyznawców, w tym kobiety ubrane w nietypowe dla bułgarskich muzułmanek wahhabickie czarne stroje. Demonstrujący przynieśli plakaty z cytatami z Koranu. Grupę oskarżono o przynależność do niezarejestrowanej w Bułgarii organizacji Al-Wakf al-Islami, propagowanie antydemokratycznej salafickiej ideologii oraz próbę ustanowienia państwa islamskiego opartego na *szariacie*. Dwa lata wcześniej w mieszkaniach i biurach oskarżonych skonfiskowano komputery i literaturę religijną zawierającą radykalne treści. W przeddzień rozprawy urząd głównego *muftiego* Bułga-

⁷¹ W Bułgarii mieszka około miliona Turków, co stanowi 12 proc. ludności i ponad 200 tys. (2,5 proc.) Pomaków, czyli etnicznych Bułgarów wyznających islam. Mieszkają głównie w zachodnich i środkowych Rodopach. Na temat muzułmanów w Bułgarii zob. *Muzułmami w Europie...*, s. 53–70.

⁷² W kilku wsiach w południowej Bułgarii, gdzie przeważa ludność muzułmańska, funkcjonują szkoły, które nie podlegają żadnej kontroli ze strony państwa.

⁷³ Ministerstwo Edukacji zakazało noszenia chust uczennicom i studentkom i – żeby nie zostać oskarżonym o stronniczość – zabroniło także noszenia symboli religijnych chrześcijanom.

⁷⁴ Szczegółowo na temat różnych nurtów bułgarskiego islamu: M. Lubańska, *Synkretyzm a podziały religijne w bułgarskich Rodopach*, Warszawa 2012, Wydawnictwa UW.

⁷⁵ C. Leviev-Sawyer, *INSIGHT: Radical Islam in Bulgaria?*, [online], "The Sofia Echo" z 16 kwietnia 2007 r., <http://www.http://sofiaecho.com> [dostęp: 4 V 2007].

rii opublikował oświadczenie, w którym stwierdził, że oskarżenia wobec 13 obywateli bułgarskich wyznających islam są niezgodne z prawdą, a stwierdzenia prokuratury są zmanipulowane⁷⁶.

Dla wielu Bułgarów proces reislamizacji państwa jest trudny do zaakceptowania. Islam jest bowiem przez nich utożsamiany z religią ciemnych, którzy przez blisko 500 lat pozwalali na budowę jedynie takich cerkwi, które nie były wyższe od Turka siedzącego na koniu. Prawosławnych mieszkańców Bułgarii zbulwersowało wzniesienie w Dawidowie w Rodopach pomnika Enihana Baby, tureckiego przywódcy, który, zdaniem muzułmanów, był świętym mężem i lekarzem, a zdaniem chrześcijan – podbił i zislamizował region Rodopów, mordując 100 tys. Bułgarów. Mauzoleum powstało w ciągu siedmiu miesięcy przy poparciu Ahmeda Dogana⁷⁷ i zostało wzniesione bez zezwolenia na budowę.

Saudyjskie fundacje są najważniejszymi sponsorami społeczności muzułmańskich w tej części Europy. W niektórych przypadkach działalność charytatywna i edukacyjna jest instrumentem propagandy i rekrutacji wahhabitów. Wahhabicka doktryna jest niezgodna z dominującą na Bałkanach najmniej ortodoksyjną hanaficką szkołą islamu i kilkunastoletnią tradycją sąsiedztwa wyznawców islamu i chrześcijaństwa. Muzułmańscy radykałowie wykorzystują najnowsze środki komunikacji do propagowania swojej ideologii i informowania o bieżącej działalności. Oddziałują w ten sposób na młode pokolenie i zyskują sympatyków wśród pozbawionej perspektyw na lepszą przyszłość młodzieży.

Podsumowując, należy stwierdzić, że żadne porozumienie pokojowe, kończące kolejne konflikty na Bałkanach na przełomie XX i XXI wieku, nie rozwiązało problemów etnicznych, nie usunęło resentymentów i podziałów, pogłębiło natomiast przepaść pomiędzy wyznawcami islamu i chrześcijanami. W Bośni i Hercegowinie, zamieszkałej przez katolickich Chorwatów, prawosławnych Serbów i muzułmańskich Boszniaków⁷⁸, ta ostatnia grupa mieszkańców uległa religijnej radykalizacji, przenosząc ją na liczną diasporę w krajach Europy. Przyczyniła się do tego pomoc udzielana bałkańskim wyznawcom islamu przez państwa muzułmańskie i pozarządowe organizacje charytatywne podczas konfliktów zbrojnych i po ich zakończeniu. Uzależnianie przyznania pomocy od powrotu do ortodoksyjnych praktyk religijnych i życia zgodnego z nakazami islamu wywołało napięcia społeczne w samym środowisku bałkańskich muzułmanów.

Duże bezrobocie i brak perspektyw na lepszą przyszłość spowodowały zwrócenie się znacznej grupy młodych ludzi, którzy są podatni na religijną indoktrynację, ku radykalnemu islamowi. Napięcia pomiędzy wyznawcami umiarkowanego, tradycyjnego islamu a radykałami mogą się zaostrzać w miarę przedłużania się złej sytuacji eko-

⁷⁶ *Bulgaria: wznowiono proces muzułmanów oskarżonych o radykalizm*, [online], PAP, www.wp.pl [dostęp: 26 IX 2012].

⁷⁷ Ahmed Dogan jest bułgarskim Turkiem, który w 1990 r. był jednym z założycieli Ruchu na rzecz Praw i Swobód (DPS) i do stycznia 2013 r. pozostawał przewodniczącym tej partii. W dniu 19 stycznia 2013 r. na konferencji DPS w Sofii uzbrojony w pistolet gazowy napastnik zaatakował Dogana, kiedy ten wygłaszał przemówienie i przekazywał przewodnictwo w partii swojemu zastępcy. *Napaść na lidera tureckiej partii Achmeda Dogana*, [online], PAP, www.wp.pl [dostęp 19 I 2013]; A. Petrowa-Wasilewicz, *Bicie dzwonów i śpiew muzyczna – sytuacja religijna w Bułgarii*, [online], www.r2007.ewangelizacja.pl [dostęp: 5 V 2007].

⁷⁸ Termin Boszniak zastąpił funkcjonujący w Jugosławii od 1968 r. termin Muzułmanin (nazwa pisana wielką literą), będące określeniem muzułmanów w Bośni, w odróżnieniu od mieszkających tam Serbów i Chorwatów. Boszniacy mają etniczny słowiański rodowód wspólny z Serbami i Chorwatami oraz Macedończykami, natomiast różnią się religią – przechodzili na islam w różnych okresach tureckiej niewoli. Religia stała się dla Boszniaków podstawą do wyrażania własnej, odrębnej narodowej tożsamości.

nomicznej w państwach byłej Jugosławii. Umacniać się także będą bariery pomiędzy chrześcijańską a muzułmańską ludnością. Głoszona przez salaficką ideologię nienawiść do Zachodu może stanowić zagrożenie dla państw UE oraz ich przedstawicielstw na terenie BiH oraz Kosowa. Choć Al-Kaida i powiązane z nią ideologicznie ugrupowania terrorystyczne są bardziej popularne wśród muzułmanów na terenie Europy Zachodniej, to na Bałkanach silne są ekstremistyczne wspólnoty niezwiązane z Al-Kaidą, które nie wahają się użyć przemocy przeciwko „nie dość” religijnym współwyznawcom i przeprowadzać terrorystyczne zamachy (na szczęście dotychczas pojedyncze) przeciwko miejscowym siłom bezpieczeństwa i przedstawicielom Zachodu.

Przestępcza działalność UÇK i jej tolerowanie przez Zachód do zakończenia wojny w Kosowie spowodowały wykształcenie się klanowo-mafijnych struktur w tym państwie, obecnych również na wszystkich szczeblach władzy. Zorganizowane grupy przestępcze z Kosowa, działające w różnych krajach bałkańskich i Europie Zachodniej, współpracują z tureckimi, włoskimi, kolumbijskimi i afrykańskimi grupami przestępczymi, biorąc udział m.in. w przemyśle oraz handlu narkotykami, a także ludźmi. Przestępczym strukturom w Kosowie towarzyszy umacnianie się wpływów wahhabickiego islamu, usuwanie, gdzie tylko to jest możliwe, śladów serbskiego prawosławia i podsycanie albańskiego nacjonalizmu.

Abstrakt

Po zakończeniu wojny w Bośni i Hercegowinie w 1995 r. na terenie tego kraju doszło do rozszerzenia się radykalnego islamu. Sprzyjały temu osiedlenie się w Bośni i Hercegowinie byłych arabskich bojowników, aktywność islamskich organizacji charytatywnych i pomoc rozwojowa ze strony Arabii Saudyjskiej. Konflikty, które wybuchły w 1999 r. w Kosowie i w 2001 r. w Macedonii, były kolejnymi czynnikami sprzyjającym rozpowszechnieniu wahhabickiej ideologii. Grupy jej zwolenników pojawiły się w wielu miejscach, szczególnie na terenach wiejskich, zagrażając tradycyjnemu nurtowi umiarkowanego islamu. Obecnie radykalni muzułmanie siłą starają się przejmować meczety w BiH, Sandżaku i Macedonii, a na terenie Kosowa i Bułgarii za pieniądze napływające z Arabii Saudyjskiej powstają nowe muzułmańskie centra i świątynie. Niektórzy politycy i eksperci wyrażają opinie, że radykalny islam zagraża stabilizacji na Bałkanach. Wahhabickie wspólnoty są agresywne wobec mieszkańców miejscowości, w których żyją, i nie stronią od stosowania wobec nich przemocy. Nie uznają porządku prawnego obowiązującego w krajach zamieszkania i wprowadzają zasady *szariatu* w swoim środowisku. Niektóre islamskie radykalne organizacje i znani kaznodzieje głoszą nienawiść do USA i Europy Zachodniej oraz namawiają do *dżihadu*. Wynikiem tej indoktrynacji są dokonane w krajach bałkańskich oraz w Europie Zachodniej zamachy terrorystyczne bądź próby ich przeprowadzenia, za które odpowiadają zarówno imigranci żyjący w tych krajach, jak i byli bojownicy biorący udział w wojnach na Bałkanach lub szkoleni w obozach na terenie BiH. W poszczególnych krajach bałkańskich władze starają się prowadzić dialog z radykałami, którzy są zagrożeniem dla większości mieszkańców. Niemniej jednak wciąż znajduje się wiele osób podatnych na skrajnie radykalną ideologię. Sprzyja temu bezrobocie, ubóstwo i brak wiary w lepszą przyszłość młodego pokolenia.

Abstract

After the end of the war in Bosnia and Herzegovina in 1995 Islamism extremism started to disseminate on the territory of that country. Favorable conditions for that were created by the settlement of Arab ex-warriors, activity of Islam charity organizations and assistance from Saudi Arabia in the development field. Conflicts, which arose in 1999 in Kosovo and in 2001 in Macedonia, were other factors facilitating the spread of the wahhabi ideology. Groups of its supporters appeared in different places, especially in the countryside, causing threat to the traditional movement of moderate Islam. Nowadays, extreme Muslims are trying to take over Mosques in Bosnia and Herzegovina, Sandžak and Macedonia by force, whereas on the territory of Kosovo and Bulgaria money deriving from the Saudi Arabia is used to build new Muslim centers and temples. Some politics and experts express their opinion that Islamist extremism is a threat to the stability in the Balkans. Wahhabi communities are aggressive towards citizens of the same city and use violence towards them. They do not respect the law and order effective in countries of their residence and they introduce the sharia law in their society. Some extreme Islam organizations and popular preachers spread hate towards the USA and Western Europe and they incite Jihad. Effects of this indoctrination are visible in already accomplished in the Balkan countries and in Western Europe terrorist attacks or attempts performed by both immigrants living in the specific country or by ex-warriors who took part in fights in the Balkan region or were trained in camps on the territory of Bosnia and Herzegovina. Authorities of different Balkan countries try to have dialogue with extremists who pose a threat to the majority of citizens. Nevertheless, there are still many individuals susceptible to extremely radical ideologies. Unemployment, poverty and lack of faith in better future for the young generation create favorable conditions to that.